

Беларускія Ведамасьці

НЬЮ-ЁРК – ВАРШАВА, красавік-верасень 2009 г.

Сьцяг над Вільняй

ДЗЕНЬ НЕЗАЛЕЖНАСЬЦІ

25 Жніўня 1991 года ажыццявілася двухсотгадовая мара цэлых пакаленьняў беларускіх змагароў з расейскім заборам. У гэты гістарычны дзень пад напорам дэпутацкай Апазыцыі БНФ у Вярхоўным Савеце і пры падтрымцы тысячаў людзей на плошчы перад парламантам была спынена дзейнасьць КПСС у нашай краіне і канстытуцыйна аб'яўлена незалежнасьць Беларусі. Ад часоў падзелу Рэчы Паспалітай і ліквідацыі Вялікага Княства Літоўскага – нашай магутнай дзяржавы – гэты дзень, **25 Жніўня**, ёсьць рэальна найвялікшай датай нашай двухсотгадовай гісторыі змаганьня за волю і незалежнасьць. Ад гэтага часу незалежная Беларусь рэальна ёсьць, існуе як незалежная дзяржава, знаная ў сьвеце. Ужо дзеля дасягненьня аднаго гэтага варта было жыць. Засталося зрабіць завяршальны крок вялікай беларускай барацьбы – усталяваць у Беларусі беларускую ўладу.

У гэтым сутнасьць змаганьня з антыбеларускім рэжымам. Вораг залез у наш дом. Барацьба ўнутры. Будучыня, жыцьцё і сьмерць нацыі, існаваньне дзяржавы і незалежнасьці залежыць ад зыходу гэтай барацьбы, ад таго, хто вынесе трупы.

Перад кожным пакаленьнем беларусаў, народжаным у ілжы, стаіць вызьваньне – зразумець, што ў змаганьні з імперскай Расеяй не было, няма і ня будзе ні кампрамісу, ні паловы, ні міру: альбо яна нас знішчыць, альбо выйдзем на вольны шлях і зробімся незьнішчальнымі.

Гэты шлях пачаўся адразу ў 1794, пасля рэалізацыі змовы Эўропы (немцаў) з Расеяй – гэта значыць пасля ліквідацыі *Вялікага Княства Літоўскага* і забору Беларусі. Гэты шлях праклаў *Андрэй Тадэвуш Кась-*

цюшка; па ім ішлі 197 гадоў. Ён вымашчаны мільёнамі ахвяр, палеглых за свабоду і волю, але бязь іх не было б 25 Сакавіка 1918-га, а без Сакавіка не настала б 25 Жніўня 1991-га.

Характэрнасьць беларускага гістарычнага змаганьня супраць злачыннай і магутнай імперыі за волю і аднаўленьне дзяржавы палягае ў тым, што гэта заўсёды была барацьба авангарду. Таму паражэньні яго мелі страшныя вынікі для нацыі, а перамогі (Сакавік-1918, Жнівень-1991) успрымаліся як чуд, у які многія не маглі паверыць.

Думаючы пра гэты час, які побач, часта хочацца выказаць проста пачуцьці, калі б я не разумеў марнасьць іх для новых людзей, што жывуць у другім вымярэнні. Відаць, найбольш дакладна і найпрасьцей сказаў пра нашыя адчуваньні Пётра Садоўскі, падпісаўшы мне кніжку пра свой „шыбалет”: „Зянону на сьветлы ўспамін ад аўтара пра Час, калі мы былі гістарычна шчаслівыя”.

Тады, у пачатку 90-х, будучы ў Вярхоўным Савеце, калі гісторыя тварылася ледзь ні кожны дзень, ніхто з нас, фронтаўцаў (абсалютна ніхто), ня думаў пра сучаснасьць як пра гісторыю. Усе гарэлі ідэйнай мэтай і змаганьнем за гэтую мэту. Яна паглынала нас да рэшты. Часта трэба было дасягнуць

2. Вечарам перад Вярхоўным Саведам.

немагчымага выніку неверагоднымі сродкамі. І мы, будучы ў абсалютнай мяншыні ў парлямэнце, дасягалі яго нават „нагамі” і рукамі сваіх апанентаў, не клапацячыся пра ацэнкі і меркаваньні. Нам ня трэба было ні вядомасьці, ні папулярнасьці (тады палітыка не была яшчэ пошлым тэатрам), нам патрэбна была перамога, канец камунізму, незалежнасьць і самастойная Беларусь. Гэта мы здабылі, і гэта зрабіла нас „гістарычна шчаслівымі”.

Вопыт 90-х усім нам паказаў, наколькі значным робіцца час у пераломны момант гісторыі, як важна яго прадбачыць, адчуць наперад, імгненна скарыстаць. Беларуская камуністычная намэнклятура падтрымлівала ГКЧП, была заангажаваная ў путч. Калі б ён прадоўжыўся яшчэ дзень-два, усе гэтыя малафеевы і К актыўна вымкнуліся б на паверхню (гэбоўская Масква чакала іхняга дэмаршу.) Але яны сьведама прамарудзілі, путч скончыўся, і намэнклятура ў Беларусі ўтрымала ўладу. (Тлумачу. Калі б яны агрэсіўна выявіліся, то пасля путчу, мы б іх вычысьцілі з улады ўсіх без астатку, скарыстаўшы тую ж ельцынскую Маскву.) Тым часам у дні путчу многія нашы намэнклятурныя дэпутаты-камуністы зрабіліся агрэсіўнымі, не хавалі сваёй радасьці і адкрыта казалі, што нас расстраляюць і ўсім нам „кірдык”.

Таму пасля правалу путчу (22.08.1991) вельмі важна было імгненна сабраць сэсію Вярхоўнага Савета, пакуль у камуністычнай большасьці не мінуў шок, разгубленасьць і жах. Тут прыйшлося вытрымаць баталію і напіраць усімі сіламі, бо многія члены Прэзыдыяма ВС не разумелі, навошта сьпяшацца склікаць Сэсію. Але сэсію ўсё ж прызначылі на 24 жніўня.

22-га жніўня (адразу пасля паражэньня путчыстаў у Маскве) мы, дэпутаты Апазыцыі БНФ, сабраліся ў Вярхоўным Савеце і працавалі без перадышкі над плянамі, тактыкай дзеяньняў і над заканадаўчымі дакумантамі. Падрыхтавалі 14 заканадаўчых праектаў (гэта, фантастычна, за суткі!).

Мы ўвайшлі ў залю пад Бел-Чырвона-Белым сьцягам. Першым чынам трэба было зняць з пасады старшыню ВС М. Дземянца. Я нават не чакаў такога напору ад дэпутатаў-фронтаўцаў. Часам у залі стаяў такі рык, што

здавалася Дземянцай нават жывым не застанецца. Ён чапляўся за пасаду, як тапелец за травічку, закасаў нават калашыну і паказваў голую лытку, каб усе бачылі, што ён быў ранены ў партызанах. Дземянца зьнялі.

Быў яшчэ эпізод, калі аднекуль збоку на трыбуну раптам пасунуўся 1-ы сакратар ЦК КПБ Малафееў (ён ня быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.) Тут нашы дэпутаты паўскоквалі зь месцаў і пабеглі на яго. І наперадзе ўсіх Галіна Сямдзянава. Добра, што Малафееў, агаломшаны, не рабіў рэзкіх рухаў, а то (не сумняваюся) напэўна б, разарвалі на часткі. Малафеева прагналі.

Назаўтра была спынена дзейнасьць КПСС і ЛКСМ у Беларусі. Пачаліся дэбаты аб аб’яўленьні незалежнасьці краіны. На плошчы перад парлямэнтам пэрманэнтна стаяла тысяч 30 людзей і крычалі: „Незалежнасьць! Незалежнасьць!”.

(Нагадаю, што Дэкларацыя аб суверэнітэце Беларусі, прынятая 27 ліпеня 1990 года, сама па сабе яшчэ не забясьпечвала незалежнасьці, бо не была канстытуцыйным законам. Усяроўна кіравала Масква. Для дасягненьня незалежнасьці Беларусі патрэбна было надаць Дэкларацыі вагу і значэньне канстытуцыйнага закону.)

На другі дзень сэсіі, і асабліва ў канцы дня, я адчуў, што можам не браць канстытуцыйную большасьць галасоў. У некаторых камуністаў пачаў малець страх, фармаваліся нейкія стыхійныя пазыцыі, намэнклятура паціху падымала галаву. Усе аргумэнты былі выказаныя, але іх для гэтай масы, што жыла падсведамасьцю, магло быць замала.

Рашэньне прыйшло да мяне ў апошнюю секунду. Шушкевіч (якому Вярхоўны Савет даручыў вёсці Сэсію) ужо стаў рыхтавацца аб’яўляць галасаваньне і (о, жах!) пачаў падыгрываць разгубленым настроям намэнклятуры. Ён публічна выказаў сумненьне, што пры галасаваньні ўдасца сабраць канстытуцыйную большасьць галасоў, разважаў, што пытаньне будзе цяжка вырашыць. Словам, сеяў недавер у намэнклятурных галовах. (Гэта, дарэчы, быў заўсёды ягоны згодніцкі стыль паводзінаў у тыя часы.) Тут ўзьнікала рэальная небясьпека (асабліва пры „канстытуцыйным” галасаваньні), бо некаторыя дэпутаты (і такіх было нямала) галасавалі так, як меркаваў і ставіў пытаньне вядучы Сэсіі.

Нават здзівіцца такім паводзінам Шушкевіча нам ужо не было часу. Я папрасіў апошняе слова і выступіў з засьпярогамі да ельцынскай палітыкі ў Расеі, кажучы, што адтуль нам усім пагроза, што на Ўсходзе фармуецца агрэсіўная імперыя ў форме дэмакратыі, што трэба стаць незалежнымі ад гэтай небясьпечнай для нас дэмакратыі і імперскай палітыкі. (Цалкам выступ прыведзены ў кнізе С. Навумчыка „Сем гадоў Адраджэньня альбо фрагмэнты найноўшай беларускай гісторыі”, – Варшава–Прага, 2006 г., с. 62-63.)

Я ведаў, што намэнклятура баялася, каб іх не дастала ў той сытуацыі рука Ельцына і сваім выступам нагадаў ім пра гэта.

Пасля выступу ўзьнікла яшчэ дыскусія, якая паказала, што словы мае дайшлі ўсё ж у іхнюю намэнклятурную пята, дзе сядзела камуна-савецкая іхняя душа. Галасаваньне адбылося трыумфальна: за незалежнасьць прагаласавала 253 дэпутаты з 265 зарэгістраваных у залі. Многія так званыя „дэмакратычныя” дэпутаты, не зразумеўшы майго выступу, яшчэ доўга потым касавурыліся на мяне за крыўду іхняму куміру Ельцыну і „рускай дэмакратыі”. Мяне гэта не хвалявала, „дэмакратам” розум ня ўставіш, тым больш, што пазьней і Ельцын, і Пуцін паказалі ўсім сваю імперскую „кузькіну маць”.

Позна вечарам (ужо сцямнела) закончылася Сэсія Вярхоўнага Савета і мы, дэпутаты Апазыцыі БНФ, выйшлі да людзей на плошчу. Усе радысна ўсклікалі, сьпявалі, сьмяяліся, плакалі ад шчасьця і абымаліся між сабой. Гарэлі агні, палілі газэты замест паходняў. Некаторыя, што не пасьпелі выйсьці з КПСС, тут жа спальвалі свае партбілеты, танцавалі, падскоквалі, як дзеці. Бацькаўшчына незалежная!

Распад імперыяў ў Эўропе адбываўся як працэс утварэньня незалежных нацыянальных дзяржаваў. Рухавіком працэсу была паўсюдная нацыянальная ідэя, якая разьвівалася па даволі строгай сістэме і ў рэчышчы агульнай заканамернасьці.

3. Дэманстрацыя Народнага Фронту ў Горадні. Беларускі Народны Фронт у пачатку 90 – х гадоў – гэта сапраўдны народны рух. У ім удзельнічалі людзі працы, інтэлігенцыя, рабочыя, інжэнеры, служачыя, былыя вайскавікі, дробныя прадпрыемальнікі, работнікі аховы здароўя, вучоныя, мастакі, хатнія гаспадыні – увесь спектр грамадства. Гэта былі людзі, якія стваралі матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці, мелі цвёрды сацыяльны статус, навагу ў грамадстве і адказнасць за свае дзеянні. Сярэдні ўзрост людзей у Народным Фронце адпавядаў ідэальнай палітычнай шкале: 40 гадоў. Гэта яны, гэтыя людзі, сэрцам ўспрынялі Курапаты і падтрымалі барацьбу за незалежнасць Айчыны. Яны прыўнеслі сваю энэргію, чалавечнасць, веру і здаровы дух у змаганьне за ідэалы свабоды. (З. Пазьняк).

Гістарычныя падзеі апошняга часу ў Беларусі засьведчылі першаснасць нацыянальнай ідэі, перавагу фэномену незалежнай дзяржавы над сістэмай улады. Нават калі ўлада антынацыянальная, яна ня можа фармальна ліквідаваць дзяржаву, бо ўлада без дзяржавы перастае існаваць.

Дзейнасць антынацыянальнай улады ў Беларусі накіраваная на вынішчэнне нацыі і культуры па старых каляніяльна-рэпрэсіўных і русіфікацыйных схемах. З гэтага гледзішча антыбеларускі рэжым Лукашэнка ёсць крайне разбуральны для беларускай нацыі і ў канцовым сэнсе зьяўляецца пастаяннай пагрозай незалежнасці нашай краіны.

З усталёўваньнем беларускай нацыянальна-дэмакратычнай улады кожны гістарычны крок нашай незалежнасці будзе адзначаны, а *Дзень Волі 25 Сакавіка*, *Дзень Дэкларацыі 27 Ліпеня*, *Дзень Незалежнасці 25 Жніўня* стануць дзяржаўнымі сьвятамі. Кожны дэпутат Апазыцыі Народнага Фронту ў Вярхоўным Савеце БССР будзе ўшанаваны памяццю, годнай таго часу, калі ўсе мы былі гістарычна шчаслівымі.

22-25 жніўня 2009 г.

Зянон ПАЗЬНЯК

ДЗЕНЬ НЕЗАЛЕЖНАСЬЦІ. ПЕРАМОГА ТЫХ, ХТО БЫЎ З ІДЭЯЙ

Гэта была найбольшая палітычная перамога ў гісторыі Беларусі двух апошніх стагоддзяў, паўтарыць якую ўжо нікому ня ўдасца – бо, спадзяюся, краіна ўжо ніколі ня страціць Незалежнасці.

Тым больш мэтазгодна прааналізаваць, чым быў адметны посьпех 25 жніўня 1991 году, калі Вярхоўны Савет 12-га скліканьня надаў Дэкларацыі аб дзяржаўным сувэрэнітэце статус канстытуцыйнай сілы.

Адзначу тры найважнейшыя адметнасці: здольнасць *палітычнага авангарду грамадства – БНФ* – выкарыстаць час, мэтанакіраваная праца гэтага авангарду пры супрацьдзеянні Захаду і нацыянальная ідэя як галоўны матыў масавых выступаў, якія і прывялі да перамогі.

Без падтрымкі Захаду

Цягам ўсёй савецкай гісторыі, пачынаючы з кастрычніцкага перавароту 1917 года, дэмакратычныя заходнія краіны выступалі супраць камунізму, хаця і ішлі на часовыя альянсы з крамлёўскімі лідэрамі (як у часе Другой Усясьветнай вайны). Аднак ў апошнія дзесяцігоддзі існавання СССР Запад (і найперш ЗША) паслядоўна падтрымлівалі змагароў з камуністычнай сістэмай, дамагаліся вызвалення палітзьявольных, ставілі эканамічнае супрацоўніцтва з СССР ў залежнасць ад выканання правоў чалавека. Роля Захаду ў дэмантажы камуністычнай сістэмы вялікая.

Іншая справа – змаганьне народаў СССР за дзяржаўную незалежнасць. Тут меў месца „падвоены стандарт”: адно стаўленьне – да Прыбалтыкі, іншае – да астатніх.

Ідэя Незалежнасці Беларусі ад моманту, як яна была абвешчана галоўнай палітычнай мэтай БНФ у траўні 1990 году і праз два месяцы прадэклараваная (хай і не на поўніцу) Вярхоўным Саветам, – не атрымала ніякай палітычнай падтрымкі краінаў Захаду.

Для параўнання: Запад ніколі не прызнаваў анэксію Масквой Летувы, Латвіі і Эстоніі, і ў 1989-1990-ых гадох тагачасны прэзідэнт ЗША Буш (старэйшы) неаднаразова заяўляў прэзідэнту СССР Гарбачову, што прыбалтыйскія рэспублікі павінны быць незалежнымі ад Масквы. Адпаведныя заявы рабіліся Злучанымі Штатамі і на іншых узроўнях. Лідэры „Саюдзісу”, Народных франтоў Латвіі і Эстоніі былі прынятыя ў Белым Доме, у Кангрэсе ЗША, у парламэнтах краінаў Эўразьвязу.

Нічога і блізка да такой зацікаўленасці мы ў Беларусі не адчувалі. Да Пазьняка часта прыязжалі заходнія журналісты, пыталіся пра Курапаты і

4. Вось яны гэтыя людзі Народнага Фронту перад намі на фатаграфіях (фота 4 і 5). На мітынгі БНФ яны хадзілі, як у храм, як на малітву, як на глыток паветра, цэлымі сем'ямі, разам з дзецьмі і бацькамі. Гэта на іхныя плечы абAPERлася нашая незалежнасьць. Угледзьцеся ў іхныя адкрытыя, напоўненыя ўнутраннай прыгажосцю абліччы, у іхныя вочы, сарамлівыя ўсьмешкі... Гэта наш народ. Гэта мы самыя. Любем жа гэты народ, ён вельмі харошы. (З. Пазьняк).

звычайна – пра падтрымку ў Беларусі гарбачоўскіх рэформаў. Але як толькі Пазьняк пачынаў казаць пра Незалежнасьць – карэспандэнты складвалі нататнікі і выключалі дыктафоны; іх не цікавілі, як яны лічылі, фантасмагарычныя пражэкты. Ня толькі БНФ, але і Вярхоўны Савет не цікавіў Захад, чыя ўвага сканцэнтравалася выключна на Гарбачове і корпусе народных дэпутатаў СССР.

Больш за тое: Белы Дом заявіў, што будзе ўсяляк падтрымліваць намаганьні Гарбачова па захаваньню СССР (за выняткам Прыбалтыкі).

Дзіўна, але пазыцыя Белага Дому не змянілася ні пасля 27 ліпеня 1990-га, ні пасля 25 жніўня 1991-га, ні пасля падпісаньні Віскулёўскіх пагадненьняў у пачатку сьнежня 1991-га. І толькі пасля заявы Гарбачова пра сваю адстаўку Белы Дом пачакаў яшчэ некалькі дзён і ў перадапошні дзень 1991 году прызнаў незалежнасьць былых рэспублік СССР (але адначасна і адначасна: прызнаўшы, ЗША як ніхто зрабілі шмат для падтрымкі беларускай Незалежнасьці. Эўрапейскія краіны ішлі за ЗША, звычайна – са спазьненьнем).

Сёньня тая няздольнасьць убачыць відавочнае – непазьбежны распад СССР – лічыцца найвялікшым правам ЦРУ, тым больш парадаксальным, што Буш у свой час займаў пасаду дырэктара гэтага ведамства і мог бы разлічваць на максымальна поўную інфармацыю. Няўжо аналітыкі з Лэнглі ня бачылі таго, у чым былі перакананыя фронтаўскія актывісты з Вілейкі ці Лагойску? Няўжо варыянт распаду СССР не разглядаўся і не

пралічваўся ў ЦРУ? Бо вядома, што некаторыя амэрыканскія палітолягі прадракалі Саюзу крах. Нарэшце, у ЗША існавала грамада, якая дзесяцігодзьмі наўпрост падтрабавала ад Белага Дому і Кангрэсу прызнаць Беларусь незалежнай краінай – беларуская дыяспара.

Канешне ж, варыянт распаду СССР аналізаваўся, і відавочна, не па адным сцэнары, але Захад быў не зацікаўлены ў ім з адной прычыны. Захад жадаў, каб ядзерная зброя і надалей заставалася пад кантролем адзінага цэнтру, у руках чалавека, зь якім „можна мець справу” – Гарбачова (заўважым, што ўрэшце рэшт ядзерныя боегалоўкі апынуліся пад адзіным кантролем – гэбэшнага Крамля). І дзеля гэтага Захад падтрымліваў Гарбачова (а значыць, і цэласнасьць СССР) усімі магчымымі сродкамі.

Такім чынам, Незалежнасьць была здабытая беларусамі самастойна, без аніякай палітычнай падтрымкі іншых краінаў, і ёсьць тым больш каштоўнай нацыянальнай заваёвай.

Калі час ня страчаны

У ліпені 90-га Вярхоўны Савет прыняў Дэкларацыю аб дзяржаўным сувэрэнітэце, але адмовіўся ад прапановы Апазыцыі БНФ надаць дэкларацыі статус канстытуцыйнай сілы, што азначала б вяршэнства Канстытуцыі і законаў БССР над „саюзнымі”. У выніку Беларусь, як і раней, падпарадкоўвалася Маскве, шмат якія законапраекты, падтрыманыя дэпутатамі БНФ, не прымаліся яшчэ і таму, што супярэчылі „са-

(Фота А. Кляшчук)

Фота 5.

юзным” законам. Суседнія Літва і Латвія закладалі асновы дзяржаўнасці, рэфармавалі эканоміку – Беларусь губляла магчымасці.

Гэта – прыклад страчанага часу ў палітыцы.

На шчасце, у вызначальныя дні жніўня 91-га ўдалося скарыстаць іншым чынам і час, і магчымасці.

Апазыцыя БНФ запатрабавала неадкладнага склікання пазачарговай сесіі ВС – аднак нас пераконвалі, што гэта нерэальна, што ў дэпутатаў-аграрнікаў „адказны час жніва”, што многія дэпутаты ў Крыму і ў Сочы. Мы прапанавалі паслаць за аграрнікамі аўтамабілі, а за курортнікамі – самалёты (у выніку, даехалі і зь вёскаў, і з курортаў, без усялякіх спэцрэйсаў). Нам казалі, што сесія – непадрыхтаваная, а мы за суткі распрацавалі ўсе патрэбныя законапраекты.

Спазьніся мы са скліканнем сесіі на некалькі дзён – і Незалежнасці магло ня быць, бо шок у дэпутатаў-камуністаў ад правалу ГКЧП хутка мінуў. (Могучь запярэчыць: іншыя ж рэспублікі, хто раней, хто пазьней, таксама абвясцілі Незалежнасць, няўжо беларусы адзінымі „залежнымі” ад Масквы не засталіся б? Засталіся б! У наступныя гады беларуская наменклатура як ніхто лезла ў абдымкі Масквы, а „першы прэзідэнт” стварыў з Расеяй хай і фантомную, але „саюзную дзяржаву”).

Але і 25 жніўня настроі значнай часткі дэпутатаў былі не на карысць Незалежнасці. Так, супраць выступіў дэпутат А. Лукашэнка, які забаяўся, што „Белоруссия может оказаться в политической и экономической изоляции от России», і выступіў ня толькі ён. Настрой такіх дэпутатаў адчуў С. Шушкевіч, які веў сесію (ён прапанаваў уключыць у павестку дня

першым пытаннем Саюзную дамову), і выказаў сумненне, што канстытуцыйная большасць галасоў будзе сабраная. Чым яшчэ больш ускладніў сытуацыю.

І вось тады да мікрафону падышоў Пазыняк, які абвінаваціў Ельцына ў шантажы коштамі на нафту, сказаў, што ў Расеі „фармуецца маладая агрэсіўная імперыя ў форме дэмакратыі”, і што „сувэрэннітэт дасць нам магчымасць стаць свабоднымі і незалежнымі”. „Я прашу вас паставіць гэтае пытанне і вырашыць яго сёння. Бо заўтра можа быць позна”, – заклікаў Пазыняк.

Падчас выступу Пазыняка ў Авальнай залі была мёртвая цішыня – такіх слоў ад лідэра апазыцыі не чакалі, бо ў тыя дні Ельцын быў усясьветным сымбалам дэмакратыі, а тут – крытыка і Ельцына, і самой расейскай дэмакратыі.

Калі слова ўзяў сакратар Гомельскага абкаму Міхаіл Мачуленка, я думаў, што пачнецца дыскусія з ужываннем традыцыйнай для камуністаў „антыфронтаўскай” рыторыкі. І раптам – „я стопроцентно падтрымаю народнага дэпутата Пазыняка і прапанаваў тут жа, зараз жа проголосаваць за то, што он сказаў”. Апладысманты.

Выступае прэм’ер-міністар Кебіч – у падтрымку.

Былы першы сакратар Ваўкавыскага райкаму Міхаіл Жэбрак: «...если мы сегодня не примем такой закон, то, что предлагает Зенон Станиславович, то надо принять тогда решение о входе Западного края в состав Российской Федерации. Другого выхода нет».

У выніку 253 дэпутаты галасуюць за наданне Дэкларацыі аб дзяржаўным сувэрэннітэце статусу канстытуцыйнай сілы (патрэбныя былі 232 галасы).

У 20 гадзінаў 08 хвілінаў 25 жніўня 1991 года Беларусь вяртае Незалежнасць, і назаўтра газета «Звязда» выходзіць з вылізнай шапкай на ўсю першую паласу: «Беларусь – незалежная!».

Людзі на плошчы

У жніўні 1991 году БНФ заклікаў людзей выйсці на плошчу перад Домам ураду, каб падтрымаць дэпутацкую апазыцыю. 19 жніўня, у першы дзень ГКЧП, прыйшло пад 150 чалавек. 20 жніўня – 250. 21 жніўня сабраліся паўтары тысячы, а 24-25 жніўня перад Вярхоўным Саветам стаяла 30 тысяч чалавек.

І калі прызнаць аднаўленьне Незалежнасці 25 жніўня 1991 года найвялікшым беларускім палітычным здабыткам (а ніяк інакш нараджэнне самастойнай дзяржавы ацэньваць ня выпадае), дык варта памятаць, што вынік дасягнуты людзьмі, якіх паклікала на плошчу іх нацыянальная самасьвядомасць. І – нішто іншае.

За некалькі месяцаў, у красавіку 91-га, на тую ж плошчу прыйшло ў тры разы болей людзей – менскія заводы абвясцілі страйк супраць падвышэння цэнаў. Сто тысяч чалавек былі на плошчы ў Менску, сотні перакрылі чыгунку ў Воршы. Але як толькі Саўмін задаволіў (часткова і часова) эканамічныя патрабаванні – стотысячны натоўп знік. Палітычны вынік стаяння на плошчы быў нулявы.

Можна прыгадаць і нядаўнія часы: страйкавалі некаторыя менскія заводы, вылучалі сацыяльна-эканамічныя патрабаванні («Мы ў палітыку не лезем!»), нават накіроўвалі дэлегацыі да будынку адміністрацыі прэзідэнта. І заўсёды ўлада знаходзіла хуткія і эфектыўныя спосабы спыніць пратэсты.

Ніколі ў найноўшай гісторыі Беларусі масавыя акцыі, выкліканыя сацыяльна-эканамічнай сытуацыяй, не прыводзілі ні да палітычных, ні да нават істотных эканамічных пераменаў.

І наадварот: калі людзі выходзілі «за ідэю» – мяняўся лёс нацыі, рабілася гісторыя. Так было на Дзяды-88 пад дарозе на Курапаты, калі распачалася новая хваля нацыянальнага Адраджэння. Так было ў верасні 89-га, калі БНФ вывеў дзесяткі тысяч на Чарнобыльскі шлях і ўлада была вымушаная рассакрэчваць інфармацыю пра катастрофу і выратаваць людзей. Так адбылося і 24 сакавіка 1996 году, калі трыццаць тысяч менчукоў выйшлі на вуліцы, выказаліся супраць аб’яднання Беларусі і Расеі – і Захаду давялося перагледзець сваю пазыцыю («А мы спадзяваліся, што Ельцын гарантуе

6. 24 жніўня 1991 г. Вярхоўны Савет. Пачатак „Сэсіі Незалежнасці.” Ля Сьцяга стаяць: Валянцін Голубеў, Зянон Пазьняк, Вольга Галубовіч. Пазьняк выказвае па-трабаваньне аб адстаўцы камуністычнага старшыні Вярхоўнага Савета М. Дземянца.

Беларусі дэмакратыю» – цытата з пачутага тады намі з Пазьняком у Сэнаце ЗША).

Перакананы: сытуацыю ў Беларусі зьменяць тыя, каго выведзе на плошчу не эканамічны крызіс, а нацыянальная ідэя.

...А тады, у жніўні 1991-га, падтрымка шматгасячнай грамады на плошчы надавала нам сілы і паўплывала на настрой тых, ад каго залежыла прыняцце гістарычнага рашэння. І таму кожны з гэтых дзесяткаў тысяч мае поўнае права лічыць перамогу сваім уласным здабыткам.

Сяргей НАВУМЧЫК

МАРА ПАКАЛЕНЬНЯЎ І ВЫНІК ЗМАГАННЯ

Дзень 25 жніўня 1991 года быў другім днём нечарговай сэсіі Вярхоўнага Савета, скліканай па ініцыятыве парляманцкай Апазыцыі БНФ пасля правалу праімперскага камуністычнага пугчу ў Маскве. У канцы дня, у момант вялікага напружаньня і стамленьня, калі настрой дэпутацкай большасці быў усё яшчэ няпэўны і ўсё магло павярнуцца не на нашу карысьць, і калі Шушкевіч, які вёў сэсію, прапанаваў „заканчваць нашу работу” – тады, у апошнюю хвіліну, слова ўзяў Пазьняк і, ўдала сыграўшы на паняццях і пачуццях камуністаў і прадстаўнікоў намэнклятуры, здолеў пераканаць дэпутатаў прагаласаваць за наданьне Дэклярацыі аб дзяржаўным суверэнітэце статусу канстытуцыйнай сілы. *У 20 гадзін 08*

хвілінаў ажыццявілася мара пакаленьняў беларусаў – нацыя вярнула Незалежнасьць. Гэтыя два дні запатрабавалі ад нас, дэпутатаў Апазыцыі БНФ, каласальнага інтэлектуальнага і псыхалёгічнага напружаньня – але вынік, пэўна ж, можна лічыць лепшым і галоўным дасягненьнем жыцця.*

Пазьней будзе шмат напісана пра „агульныя тэндэнцыі суверэнізацыі рэспублік”, пра „аб’ектыўную адсутнасьць іншага варыянту”, што „усё вырашалася ў Маскве”, нарэшце, што „незалежнасьць на Беларусь звалілася зь неба” – абы толькі прынізіць ролю нацыянальнага авангарду ў здабыцці рэальнай Незалежнасці.

„Агульныя тэндэнцыі” распаду СССР якраз ішлі не з Масквы (там Гарбачоў і Ельцын змагаліся за Крэмль, і свабода „нацыянальных ускраінаў” не фігуравала ў ліку іх палітычных прыярытэтаў) – тэндэнцыі высьпявалі ў тагачасных рэспубліках. Наймацней ў тых, дзе былі актыўнымі нацыянальныя сілы, Народныя франты. Адзначым тут вялізную ролю менскіх „Дзядоў” 30 кастрычніка 1988 года, калі Пазьняку ўдалося прадухліць, здавалася б, непазьбежнае кровапраліцьце і тым самым ўпершыню ў тагачасным СССР паказаць прыклад мірнай, негвалтоўнай

* У віншаванні Зянона Пазьняка фронтаўцам такія словы: „25-га жніўня 1991 года праз 200 гадоў акупацыяў і нішчэньняў Беларусь вярнула сваю дзяржаўную незалежнасьць. Слава Беларусі! Віншую ўсіх суайчыньнікаў з 17-й гадавінай найвялікшай нацыянальнай падзеі XX-га стагоддзя! Віншую Беларуска Народны Фронт! Віншую ўсіх сяброў дэпутатаў-фронтаўцаў, наш нешматлікі, сьмелы баявы авангард, што ў тыя трывожныя, унікальныя і рашучыя дні дамогся беларускай перамогі стагоддзяў – здзейсьніў чуд над незалежнасцю. Слава героям, што паклалі жыцці, ішчэ зь Вялікага Княства стагоддзямі йдучы да гэтага дня! Слава дарагой Бацькаўшчыне! Хай вечно жыве Беларусь!” (www.bielarus.net)

масавай нацыянальнай акцыі ў той час, калі камуністы задумалі і правакавалі вялікую кроў (падзеі ў Тбілісі, Баку, а раней у Алма-Аты, як вядома, разьвіталіся па іншым сцэнары).

Так што Ельцын не „падараву свабоду” – а вымушаны быў улівачь настроі ў Беларусі, у Прабалтыцы, на Украіне. У яго на памяці быў вопыт Гарбачова, які паспрабаваў кінуць танкі і дэсантнікаў у Вільню і Рыгу. Але ўжо праз некалькі дзён, на пачатку верасня, Ельцын з маладой „камандай рэфарматараў” пачаў энэргічна адбудоўваць імперыю (эканамічна, палітычна і вайскова). Я перакананы, што калі б мы спазніліся ці каб не былі вынаходлівымі, цьвёрдымі і рашучымі – Беларусь магла б стацца часткай „фэдэрацыі”. (Між іншым, Запад – тады – не надта падтрымліваў нашу Незалежнасьць. Запад быў зацікаўлены ў тым, каб ядзерны патэнцыял быў у „адных руках”, маскоўскіх.)

Наш посьпех быў бы немагчымым без падтрымкі дзясяткаў тысячаў людзей перад будынкам Дома ўраду, галасы якіх даляталі ў Авальную залю. Гэта былі нашчадкі паўстанцаў Касьцюшкі і Каліноўскага, чытачоў купалаўскай „Нашай Нівы”, заснавальнікаў БНР, слудзіх ваяроў, тых, хто палег у Курапатах, падпольных антыкамуністычных змагароў – і ніхто з тых людзей, што два дні сьцяною стаялі на плошчы, гукалі, сьпявалі і чые вочы напуўняліся сьлязьмі шчасьця, ніколі ня скажа, што Незалежнасьць на іх аднекуль „звалілася”.

Сяргей Навумчык

Народны дэпутат, каардынатар Апазыцыі БНФ у Вярхоўным Савеце 12 скліканьня.

НЕЗАЛЕЖНАЯ ДЗЯРЖАВА – НАЙВЯЛІКШАЯ КАШТОЎНАСЬЦЬ НАЦЫ

Мінула 15 гадоў з таго часу, як на першых і апошніх дэмакратычных выбарах Прэзыдэнта Беларусі нечаканую і шумную перамогу атрымаў дырэктар саўгаса „Гарадзец” Шклоўскага раёна Магілёўскай вобласці, дэпутат Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь XII склікання А.Р. Лукашэнка.

Пакінем па-за ўвагай гэтага артыкула аналіз прычын той ашаламляльнай перамогі выхадца з простага народа, гучнага „змагара з карупцыяй”, „заступніка пацярпелых укладчыкаў і ўсіх абяздоленых людзей”. Гэта асобная тэма для дасьледваньня духоўнага, культурнага, палітычнага, эканамічнага і сацыяльнага стану беларускага грамадства таго пэрыяду, тэма для ацэнкі шалёнага ўздзеяньня антыбеларускіх сіл на свядомасьць духоўна аслабленага, фізічна стомленага, палітычна дэзарыентаванага насельніцтва Беларусі.

Даўно надыйшоў час зрабіць аналіз і падвесці вынікі дзейнасьці тагачаснага „трыюмфатара.” Жыццё паказала, што ад моманту інаўгурацыі да сёньняшняга дня А. Лукашэнка паслядоўна і мэтанакіравана ўмацоўвае рэжым асабістай улады. Гэта – яго галоўная мэта. Дзеля яе дасягненьня ён разбурыў асновы беларускай нацыянальнай дэмакратычнай дзяржавы як галоўнай перашкоды на шляху дасягненьня сваёй ўласнай мэты.

Вось асноўныя вынікі яго пятнаццацігадовай дзейнасьці.

1. Ліквідаваны парламент. Замест парламента рэжым стварыў дзве падкантрольныя яму палаты, якія ня маюць нічога агульнага з сапраўдным парламентам, бо пазбаўлены галоўных прыкметаў і функцыяў парламента.

Па-першае, „палаты” не зьяўляюцца адзіным заканадаўчым органам краіны, як гэта ёсць ва ўсім цывілізаваным сьвеце і як гэта было ў далаўкашэнкаўскай Беларусі. У сёньняшняй Беларусі дэкрэт прэзыдэнта па сваёй юрыдычнай сіле абвешчаны роўным з законам. Гэта дазваляе прэзыдэнту прымаць дэкрэты, якія могуць супярэчыць законам, але яны ня будуць кваліфікаваныя як парушаючыя закон. У такіх умовах „палаты” ня здолеюць забясьпечыць выкананьне прынятага імі закона.

Па-другое, „палаты” пазбаўлены права кантролю над выкананьнем дзяржаўнага бюджэту, а таксама права кантролю над выкарыстаньнем дзяржаўнай маёмасьці. Фармальна „палаты” кожны год прымаюць Закон „Аб бюджэце Рэспублікі Беларусь”. Але яны ня маюць права кантраляваць яго выкананьне. У іх нават няма адпаведнага воргана парламанцкага кантролю, як гэта ёсць у парламентах усіх дэмакратычных краінаў, дзе існуюць органы парламанцкага кантролю і як гэта было ў Беларусі падчас дзейнасьці Вярхоўнага Савета XII склікання, калі галоўным органам фінансава-эканамічнага кантролю ў дзяржаве была Кантрольная палата Рэспублікі Беларусь, падпарадкаваная парламанту. Сёньня ў Беларусі функцыі кантролю над выкананьнем дзяржаўнага бюджэту ўскладзены на Камітэт дзяржаўнага кантролю, які падпарадкаваны прэзыдэнту. Паміж гэтым Камітэтам кантролю і той Кантрольнай палатай Рэспублікі Беларусь ёсьць вельмі істотная розьніца.

Старшыню Кантрольнай палаты большасьцю галасоў прызначала Сэсія Вярхоўнага Савета (калектыўны орган), і толькі яна (Сэсія) магла вызваліць яго ад пасады. Таму Старшыня Кантрольнай палаты ў сваёй дзейнасьці быў незалежны ад дзяржаўных асоб, кіраваўся толькі Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь, Законам „Аб Кантрольнай палатце Рэспублікі Беларусь” і іншымі актамі заканадаўства.

Старшыню Камітэта дзяржаўнага кантролю прызначае і вызваляе ад пасады прэзыдэнт, таму ў сваёй дзейнасьці Старшыня Камітэта дзяржаўнага кантролю поўнасьцю залежыць ад волі адной асобы. У такіх умовах немагчыма нават уявіць, што Камітэт дзяржаўнага кантролю можа дазволіць сабе арганізаваць праверку эфэктыўнасьці выкарыстаньня бюджэтных сродкаў або дзяржаўнай маёмасьці прэзыдэнтам ці яго адміністрацыяй.

Дарэчы, Кантрольная палата Рэспублікі Беларусь уваходзіла ў міжнародны (INTASAE) і эўрапейскі (EURASAE) органы парламанцкага кантролю, актыўна і плённа зь імі супрацоўнічала. Але ў 1996 годзе Кантрольная палата была ліквідаваная А. Лукашэнкам адразу, як толькі па даручэнні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь пачала праверку эфэктыўнасьці выкарыстаньня дзяржаўных сродкаў і дзяржаўнай маёмасьці ва ўпраўленьні справамі Прэзыдэнта Рэспублікі Беларусь (веданстве вядомага І.І. Ціцянкова).

Па-трэцяе, „палаты” не зьяўляюцца прадстаўнічым органам краіны, паколькі яны не абіраюцца шляхам дэмакратычных выбараў. Гэта засьведчана шматлікімі групамі назіральнікаў, уключаючы эўрапейскіх і міжнародных.

2. Ліквідаваная дэмакратычная выбарчая сістэма. Падлік галасоў не падкантрольны грамадству. Не выпадкова, што вынікі ўсіх лукашэнкаўскіх выбараў не прызнаны міжнароднай супольнасьцю як дэмакратычныя. **Гэта значыць, што ў Беларусі дзейнічае нелегітымная ўлада з усімі прававымі наступствамі.**

3. Суды не зьяўляюцца незалежнай галіной улады. Суддзяў на пасады прызначае прэзыдэнт. Яны залежныя ад яго і поўнасьцю яму падкантрольныя.

4. Манапалізаваныя сродкі масавай інфармацыі і пераведзены на расейскую мову. За выключэньнем двух газэт, якія нядаўна выпушчаны на волю, усе астатнія СМІ даносяць да насельніцтва краіны толькі афіцыйную пазыцыю кіруючага рэжыму. На радыё і тэлебачаньні чуваць і бачны толькі адзіны галоўны актор-выканаўца. Усе астатнія – мастацкае афармленне.

5. Забаронены справдвечныя нацыянальныя дзяржаўныя сымвалы – гэрб „Пагона” і святы Бел-Чырвона-Белы сьцяг, а іх носьбіты жорстка перасьледуюцца. Дзяржаўнымі абвешчаны штучныя сымвалы савецкага часу, якія не адпавядаюць сапраўднай беларускай гісторыі.

6. З усіх сфэраў жыцця мэтанакіравана выціскаецца беларуская мова.

Няма ў краіне ніводнага беларускамоўнага дзіцячага садочку, ніводнай цалкам беларускамоўнай школы і ніводнай беларускамоўнай ВНУ.

Ніхто з кіруючых асобаў краіны публічна не ўжывае беларускую мову.

Ніводнае дзяржаўнае прадпрыемства, ніводная дзяржаўная установа не вядуць справаводзтва на беларускай мове, а толькі на мове суседняй дзяржавы.

І гэта адбываецца ў краіне, дзе большасць насельніцтва – беларусы.

У пачатку 1990-х годоў, да прыходу А. Лукашэнкі, усё было інакш. Актыўна адраджаліся беларуская мова, беларуская школа, беларуская культура, беларуская навука. І вось за 15 годоў антыбеларускі рэжым усе гэтыя парасткі нацыянальнага адраджэння паптаў, зруйнаваў. Такага здзікуства няма нідзе ў цывілізаваным свеце.

7. У цяжкім стане знаходзіцца беларуская культура, фінансаванне якой знаходзіцца на вельмі нізкім узроўні і далёка не адпавядае яе патрэбам. Але галоўная бяда ў тым, што адукацыя ў галіне культуры – мае не беларускую арыентацыю, не развіваецца беларускі тэатр, амаль не чуваць на эстрадзе, на радыё, на тэлебачанні прыгожых беларускіх песень. Нашу культурную прастору запаланіла танная расейская „папса.”

8. Разбураецца беларуская эканоміка. Зьніжаецца канкурэнтаздольнасць найбольш важных відаў прамысловай і сельскагаспадарчай прадукцыі. У выніку расьце адмоўнае сальда знешнегандлёвага балансу – аднаго з важнейшых макраэканамічных паказчыкаў. Так за апошнія 14 годоў яно вырасла больш як у 8 разоў (з 761 млн. дал. ЗША у 1995 годзе да 6 581 млн. дал. ЗША у 2008 годзе) і складае 9,1 % ад агульнага аб’ёму знешняга гандлю краіны. З краінамі СНД адмоўнае сальда за гэты пэрыяд вырасла ў 17,9 раза і ў 2008 годзе дасягнула 11 648 млн. дал. ЗША (28,8 % ад агульнага аб’ёму знешняга гандлю), а з „братэрскай” Расеяй адмоўнае сальда ў 2008 годзе дасягнула 13 648 млн. дал. ЗША (38,1 % ад агульнага аб’ёму знешняга гандлю з гэтай краінай).

Унутраны гандаль манапалізуецца праз супермаркеты, якія ствараюцца і кантралююцца не беларусамі. Беларускае ж прадпрыемства пасьлядоўна і мэтанакіравана разбураецца. Пад вылядам навадзеньня парадку ліквідавана большасць кропак дробнага рознічнага гандлю, не развіваецца сярэдні бізнэс.

Каб не дапусціць поўнага краху эканомікі і часова прадухіліць сыпеючы ў грамадстве сацыяльна-эканамічны выбух, рэжым набірае замежныя крэдыты, якія вяртаць павінны будучы нашы дзеці і ўнукі.

Але крэдытадаўцы павінны ведаць, што крэдыты яны выдаюць нелегітымнай уладзе, і выкарыстоўваюцца іх крэдыты не ў інтарэсах народа, а дзеля захавання антыбеларускага рэжыму. Таму іхнія крэдыты знікнуць разам з рэжымам. Тады спагнаць свае грошы яны змогуць толькі з Лукашэнкі.

9. Хуткімі тэмпамі расьце вытворчасць і рэалізацыя насельніцтву гарэлкі і лікёра-гарэлачных вырабаў. Толькі з 2000 па 2008 г. іх вытворчасць павялічылася з 10,8 млн. дал. да 14, 4 млн. дал. (на 33,3 %). За гэты ж пэрыяд вытворчасць піва павялічылася з 23,7 млн. дал. да 35,4 млн. дал. (на 49,4 %). *Беларускія мэдзікі занепакоеныя ростам колькасці школьнікаў, якія ўжываюць сьпіртныя напоі і піва. Па звестках Рэспубліканскага цэнтру гігіены, эпідэміялогіі і грамадзкага здароўя, у Беларусі 12,1 % вучняў малодшых і 35,4 % вучняў сярэдніх класаў ужо спрабавалі сьпіртныя напоі. Да 9-11 класа 58,4% школьнікаў ужываюць піва, 52,6 % – віно, 17,6 % – моцныя сьпіртныя напоі. За пэрыяд з 1995 па 2008 гады аб’ёмы прадажы гарэлкі і лікёра-гарэлачных вырабаў узраслі ў 1,77 раза, піва – у 2,01 раза, а аб’ём ужывання сьпіртных напояў на душу насельніцтва за гэты пэрыяд павялічыўся з 6,7 да 11,6 літра чыстага алькаголю.*

Па дадзеных Сусьветнай арганізацыі аховы здароўя, 8 літраў чыстага алькаголю на душу насельніцтва ёсць мяжа, за якой пачынаецца дэградацыя нацыі. Такім чынам, кіруючы рэжым ужо перацягнуў беларускую нацыю за гэту небяспечную мяжу.

10. Пагаршаецца сацыяльна-эканамічнае становішча насельніцтва. У канцы мінулага года была істотна зьніжана заробточная плата вялікай колькасці работнікаў бюджэтнай сфэры – настаўнікам, работнікам культуры, медыцынскім работнікам.

Ужо больш як год не павышаюцца пэнсіі. Пры гэтым цэны на самыя неабходныя тавары і прадукты харчавання растуць значна і пастаянна.

11. Дабіваюць беларускую вёску, некалі жыватворчую крыніцу беларускага народа, „дзе колісь весела дзяўчаты сьпявалі песні дружным хорам, з работ ідучы позна борам”. Няма ўжо ў ёй вольных сялян. Засталіся толькі гаротныя калгаснікі ды старыя сумныя пэнсіянеры.

12. Сьвядома забруджваецца навакольнае асяроддзе. У чыстай беларускай мясцовасці ўлада загадвае будаваць АЭС, каб падрыхтаваць беларусам яшчэ адзін Чарнобыль. І гэта робіцца ў той час, калі 46,5 тыс. км² (больш за 20 % тэрыторыі краіны) застаюцца забруджанымі доўгажывучымі ізатопамі цэзія звыш дапушчальнага ўзроўню, калі забруджана каля 23 % лясоў, 21 % сельскагаспадарчых земляў, 132 радовішчы мінеральных рэсурсаў, калі наступствы чарнобыльскай трагедыі па сёньняшні дзень адмоўна дзейнічаюць на здароўе насельніцтва, навакольнае асяроддзе і эканоміку. Чакаецца, што да 2015 года агульныя эканамічныя страты ад аварыі на ЧАЭС дасягнуць 235 млрд. даляраў ЗША.

Жыццё паказвае, што крыніца гэтых і іншых праблемаў нашага грамадства, гэтая „скрыня Пандоры” знаходзіцца ў Маскве.

Гэта там была падрыхтаваная праграма захопу ў 1994 годзе ўлады ў Беларусі праз выбары і праз свайго стаўленьніка Лукашэнку.

Гэта Масква праз Селязнёва, Строева і Чарнамырдзіна (тады верхавіна расейскай ўлады) заблякавала і не дапусьціла ў восень 1996 года імпічмант свайму стаўленьніку і захавала яго ўладу, нягледзячы на тое, што падставаў для імпічманту было больш чым дастаткова.

Гэта ў Маскве распрацоўваюцца і праз падкантрольны ёй кіруючы ў нашай краіне рэжым праводзяцца ўсе антыбеларускія справы, якія разбураюць нашу культуру, нашу эканоміку, заганяюць у нябыт нашу дасканалую, старажытную і прыгожую беларускую мову.

Лукашэнка настолькі глыбока ўлез у інтэграцыю з Расеяй, што ня толькі беларускую палітыку і беларускую эканоміку зрабіў ад яе залежнай, але і свой уласны лёс аддаў у рукі Масквы. Як сьвярджае расейская газета „Коммерсант” ад 15 чэрвеня 2009 г., адзін высокапастаўлены супрацоўнік адміністрацыі прэзыдэнта Дзімітрыя Мядзведзева, камэнтуючы няўдзел А. Лукашэнкі ў маскоўскім саміце калектыўных сіл апэратыўнага рэагавання (КСАР), заявіў: «У нас нет особого расстройства по поводу поведения Беларуси. Видимо, кое-кому просто надоело быть президентом этой страны». Вось так. Раствлумачыў проста і зразумела, хто сёння ў нашай хаце гаспадар.

Амаль паўтара стагоддзя таму сапраўдны змагар за беларускі народ, наш нацыянальны герой *Кастусь Каліноўскі* сказаў наступныя словы: „*Як дзень з ночай ня ходзяць разам, так і праўдзівая навука ня ідзе разам зь няволяй маскоўскай... А пакуль яна будзе, нічога ня будзе. Ня будзе праўды, ня будзе дабрабыту, ды ніякай навукі, адно вамі як скацінай варажыць будуць не для добра, але на пагібель нашую.*”

Будучыня нашай Бацькаўшчыны залежыць ад нас, беларусаў, ад нашай працы, ад нашай кемлівасці, ад нашай актыўнай і цвёрдай беларускай пазыцыі і ад нашага змаганьня. І калі мы ўсе гэта добра ўсвядомім, то ніякія чужыя сілы ня выратуюць антыбеларускі рэжым. Жыла і будзе жыць вечна наша родная Беларусь.*

М. К-скі

ПАЛІТЫЧНЫ ЧАРНОБЫЛЬ

(Выступ на курапацкай акцыі Чарнобыльскі шлях – 2009)

...Ужо мінула 23 гады з таго дня, калі ўзарвалася савецкая атамная станцыя ў Чарнобылі. У 1994 годзе ўзьнік другі Чарнобыль – духоўны і палітычны. Яны ўвесь час скрыжоўваюцца, пашыраючы адзін аднаго і прыносячы вынішчэнне. Сьтуацыя, як у чарадзейнай казцы пра каралеўства, у якім усеўся цмок. Чарнобыль наўпрост выкарыстоўваецца цмокам дзеля вынішчэння народа. Гэта вынік ўнутранай прамаскоўскай акупацыі ўлады ў Беларусі. Уражвае, аднак, ня тое, як маскоўцам удалося гэта зрабіць, уражваюць разбуральныя адкрытыя мэтады нішчэння пры пасыўным маўчанні людзей.

* Першая публікацыя гэтага артыкула ў „Народнай Волі” таксама была пад псеўданімам (іншым прозьвішчам).

Спачатку ўлада адмяніла ўсялякую дапамогу людзям, што пацярпелі ад Чарнобыля і жывуць на забруджанай радыяцыйнай тэрыторыі. Потым ворагі чалавецтва сталі не прапускаць міжнародную гуманітарную дапамогу людзям і бессаромна абкрадваць пацярпелых, спынілі адсяленьне, загадалі сеяць і змешваць чыстую прадукцыю з забруджанай для ўнутранага карыстання (удакладнім – калектыўнай дозы радыяцыі). Затым прынялі законы аб накіраванні моладзі на працу ў чарнобыльскія зоны, а нядаўна галоўны ўзурпатар грывеў у Гомельскай вобласці, што пара засяляць людзьмі спустошаныя радыяцыйныя раёны і што з гэтага году ён сваім указам пачаў тое рабіць. „Сейце!” – крычаў хворы, вучоны ў кабінэтах, маўляў, не разбіраюцца, а людзі, што жывуць на радыяактыўнай зямлі, лепш ведаюць, дзе можна апрацоўваць глебу, а дзе не.

Ужо каторы год краіна перажывае чарнобыльскія Курапаты, гэта значыць сьведамае знішчэнне Чарнобылем. І не чуваць нават прывычнага пытаньня – „За што?”

Такога ніяк ня можна цяраць. Незаконны правіцель абывае „ворагамі” беларусаў, што не прызнаюць ягонаў улады, але ён сам ёсьць тыповым ворагам чалавецтва, які вядзе чарнобыльскую вайну супраць нашага народа. Мы мусім спыніць гэтую вайну. Беларусам за ўсю сваю гісторыю прыходзілася змагацца з усялякай вар’яцкай нечысьцю, пераможам і гэтую.

Мушу зноў паўтарыць: збочаная ўлада і ненармальная дзейнасьць нездаровага начальніка ўлады, якая выклікала разбурэнне культуры, **стала ў апошні час надзвычай небяспечнай для беларускага грамадства і беларускай дзяржавы**. Гэтага ўжо даўно нельга цяраць, адбываюцца непараўняныя страты ў эканоміцы, палітыцы і культуры. Паводзіны гэтага чалавека неадэкватныя, скандальныя і амаральныя, яго асабістае жыццё збочанае і на відзе ва ўсіх выпадках з нармальнасьці, ганьбіць краіну і цэлы народ. Гэты чалавек нясе псіхічны комплекс непараўнавага дзяцінства і дзіцячага астракізму. Ён не засвоіў элемэнтарных асноваў культурных дачыненняў зь людзьмі і толькі палітычная няспеласьць грамадства, прыдушанага акупацыйным камунізмам і саветчынай, дазволіла непрыцяглам Беларусі зацягнуць яго на вяршыню ўлады.

Але, хоць і павольна, ужо мінае гэты час цемры і, не сумняваюся, знікне дазваньня. Відавочная праўда, што **нічога, абсалютна нічога, нельга ўжо напавіць, накуль на верхавіне ўлады знаходзіцца гэты цёмны Лукашэнка, што выпаў з культуры і гістарычнага часу**. Бываюць анамаліі ў прыродзе, бываюць, на жаль, і ў грамадстве. Бяда, што нашаму народу прыходзіцца такую анамалію перажываць. Мусім прысьпешваць яе ліквідацыю і назва гэтай бяды – палітычны Чарнобыль. Мы мусім перамагчы вялікую чарнобыльскую вайну і мы пераможам яе. Памятайма і верым, і ўзмацняйма наш вольны народны дух.

Зянон ПАЗЬНЯК

Старшыня Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі – БНФ

26 красавіка 2009 г.

ПЕРАМЕНЫ ТРЭБА РЫХТАВАЦЬ

(Выступ на красавіцкім Сойме Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі – БНФ і БНФ „Адраджэньне”)

За мяжой, якая поўніцца ад інфармацыі, стан у Беларусі ўспрымаецца мной як „трывожныя дні”. На Беларусі тым часам ранейшы маразм рэжымнага нішчэння з той хіба розьніцай, што калі ў Менску людзі яшчэ ўпарта церпяць, то ў раёнах і абласьцях беларусу ўжо робіцца нясьцёрпа: ні працы, ні заробкаў, ні перспэктывы і няма куды дзецца. Магчыма людзі адчуваюць, што самы сабе ўгадавалі калгасны рэжым і яго начальніка, і няведаюць, што рабіць. Але статыстыка паказвае, што большую падтрымку „галоўны начальнік” мае якраз у абласьцях і раёнах, і што з пачаткам крызісу гэтая падтрымка не змалела, а, наадварот, павялічылася.

Прыгледзімся да прычыны гэтай зьявы. Тым больш, што яна існуе пастаянна, яшчэ з часоў пасьяваеннага СССР і нават раней – з 30-х гадоў.

Агульная прычына, як я мяркую, гэта вынік рэпрэсіў і кіраваньня 200-гадовай расейскай акупацыі. Адбылася дэфармацыя мэнтальнасьці ў пэўнай часткі беларусаў, што выжывалі і прыстасоўваліся пры маскоўскім рэжыме.

Па мэнтальнасьці і па шматлікіх аспэктах жыцьця Расея – гэта ёсьць Азія ў горшым, крымінальным яе выяўленьні, гэта – супольнасьць, пазбаўленая лучнасьці культурных традыцыяў. У гэтым грамадстве ніколі не было і не сфармавалася супольнага мэханізму абароны асобы ад тыраніі і гвалту ўлады і ад сабе падобных; існуе татальная непавага да закону і абсурднае спадзяваньне на справядлівасьць і волно вярхоўнай асобы як панацэю ад разбою і бяспраўя. У такіх абставінах абсалютнымі каштоўнасьцямі грамадства робяцца дзяржава, улада і воля вярхоўнага начальніка. Жыцьцё чалавека перад гэтымі рэальнасьцямі ёсьць другасным, і гэта ўспрымаецца як натуральны парадак рэчаў. Гэта значыць, залежнасьць ад парадку ўлады і чаканьне ад яе справядлівасьці праз пакараньне крыўдзіцеляў. Рухавіком такіх дачыненняў становіцца нянавісьць, ашуканства, эгалітарнае думаньне. Гэта не эўрапейцы, яны зусім іншыя ў адносінах да сьвету, чым беларусы. У іх іншыя ацэнкі людзей, стандартных дачыненняў і зьяваў, якія не адразу распазнаюцца з прычыны падобнасьці формы і эўрапейскага выгляду.

Непасрэднай прычынай падтрымкі дыктатуры часткай людзей зьяўляецца сама дыктатура і страх, які яна насаджае. Ад гэтага дэфармуецца калектыўная псіхіка, узнікае эфэкт закладнікаў, якія ў выпадку небяспэкі (што вядома) пачынаюць супрацоўнічаць з тэарыстамі. Як правіла, гэта прыкмета псіхалогіі прыстасаванства і змаванага духу. Такія людзі, баючыся неведомасьці і пераменаў, жадаюць не свабоды, а парадку. Яны хапаюцца якраз за дыктатуру і за дыктатара, які гэты парадак, на іх думку, забяспечыць (ім хочацца Сталіна, Лукашэнка, расстрэлаў і г.д.).

Цяпер, у час крызісу, мы зьяўляемся якраз сьведкамі праявы такой мэнтальнасьці. Наш тэзіс аб неабходнасьці скарыстаць крызіс дзеля ліквідацыі рэжыму Лукашэнка як галоўнай прычыны крызісу на Беларусі, ня быў і ня будзе ўспрыняты гэтай катэгорыяй людзей. Ім здаецца (стандартнае апраўданьне), што як абваліцца рэжым і скончыцца рэжымнае рабства, то пачнецца анархія і беззаконьне і стане яшчэ горай. Міфалагічная сьведмацьць малое страшныя карціны. Характэрна, што (як і трэба было чакаць) найбольш адкрыта гэтую збочаную пазыцыю выказала цяперашняя сэrvільная інтэлігенцыя і ўсе дэмпарты так званай вікаўскай апазыцыі, якія засьведчылі сваю гатоўнасьць супрацоўнічаць з антыбеларускім рэжымам і разам ратавацца ад крызісу. Дзеянні „апазыцыйнага” калябаранцтва набываюць панічныя формы.

Наступным важным чыннікам існаваньня закладніцкай мэнтальнасьці ёсьць узьдзеянне афіцыйнай інфармацыі і прапаганды, якая цалкам зманалізаваная антыбеларускім рэжымам.

Другая частка беларусаў (прыблізна роўная першай катэгорыі людзей) выход з крызісу зьвязвае зь пераменамі і з пазбаўленьнем ад рэжыму. Сьведама ці ня сьведама ў іх сьпее гатоўнасьць змагацца. Яны ня згодны на антынародны парадак і па сутнасьці не хацелі б чужога парадку, але жадалі б народнай свабоды – грамадзянскай і нацыянальнай.

Мэнтальны і, ў выніку, палітычны падзел добра і пастаянна відаць. Мы мусім улічваць гэтакое становішча ў нашым змаганьні з антыбеларускім рэжымам і правільна разьмяркоўваць ужываньне нашых ініцыятываў.

Мэнтальнасьць свабоды больш актыўная і схільная пашырацца. Такім чынам, ёсьць духоўныя і сацыяльныя падставы дзеля стварэньня арганізаванай пратэстнай сілы, якая можа стацца рашаючым чыннікам ва ўмовах крызіснага абстрагненьня адноснаў паміж антынародным рэжымам і беларускім грамадствам. У гэтым накірунку павінна цяпер працаваць наша народная партыя.

Тут, апісваючы абставіны, мушу зрабіць дэгрэсію, каб падкрэсьліць істотную акалічнасьць. Дзейнасьць антыбеларускага рэжыму і ягонага псіхічна няўстойлівага кіраўніка становіцца ва ўмовах крызісу вельмі небяспечнай для грамадства і беларускай дзяржавы. Ён здольны ў такіх умовах зрабіць учынак, які пацягне цяжкі наступствы для нашай дзяржавы і незалежнасьці. Абсалютная канцэнтрацыя ўлады ў руках аднаго палітычна

і псіхічна ненадзейнага чалавека стварае магчымасць гэтаму чалавеку выклікаць непапраўнае няшчасце для цэлай нацыі. І мы бачым, што ён робіць і ведаем, што можа зрабіць.

У час такога разбуральнага дзеяння і верагоднага крызіснага абвастрання першасны выхад заўсёды адзін – змена ўлады, адстаўка кіраўніка. Магчымасць змены – гэта ёсць магчымасць захавання грамадства і дзяржавы перад катастрофай. Але ў тым і справа, што Лукашэнка, як і большыня дактаратаў, знішчыў усе законныя магчымасці змены аўтарытарнага кіраўніка ўлады, пачынаючы ад перапісу і незаконнага ўвядзення ў 1996 г. сваёй „канстытуцыі дыктатуры” і заканчваючы стварэннем машыны выбарчай фальсіфікацыі. Уся нацыя апынулася ў закладніках аднаго неўраўнаважанага і малакультурнага чалавека. Законнага механізму яго змены практычна не існуе. Беларускі народ загналі ў кут. У выпадку экзистэнцыяльна-разбуральнага дзеяння з боку ўзурпатора (здачи сувэрэнітэту Беларусі, напрыклад; увядзення чужога войска на нацыянальную тэрыторыю і т.п.) народ мае права на непасрэднае дзеянне супраць прадажнай улады (арт. 3 Канстытуцыі 1994 г.) і гэта законна.

Тым часам, антынародны рэжым, практычна, імкнецца зачыніць беларусам і гэтую магчымасць (стварыў велізарнае і мілітарна ўзброенае ўнутранае войска, праводзіць прэвентыўныя рэпрэсіі, падпісаў незаконнае пагадненне аб карных войсках з Расеяй – „адзельны хуткага рэагавання”). Словам, тут стандарт, тыпалогія дыктатуры; стварэнне незнішчальнасці рэжыму паварочваецца парадаксальным бокам, бо правакуе скрайнія дзеянні (і гісторыя гэта пацвярджае). Той, хто заганае ў кут цэлы народ, адначасна заганае ў кут самога сябе.

Пра мірную схему змены ўлады ў Беларусі з удзелам грамадства я ўжо пісаў раней у агульных рысах. У гэтай сувязі ёсць яшчэ адна, нібыта пабочная тэма, якую ніхто не абмяркоўвае, але якая датычыць дзяржавы і кожнага беларуса. Гэта пытанне грошай, нарабаваных узурпатарам шляхам эксплуатацыі беларускай дзяржавы. Сістэма эксплуатацыі і мэтады рабавання беларусаў бачныя ўсім, хто ўмее глядзець. З самага пачатку быў створаны паралельны бюджэт (што само па сабе крымінал), якім па сённяшні дзень распараджаецца выключна адзін Лукашэнка і ніхто ня бачыў, колькі там грошай, адкуль прыходзяць і куды выходзяць, і, увогуле, дзе яны знаходзяцца. У канцы 90-х гаварылі і друкавалі, што ў гэтым „бюджэце” 11 мільярдаў даляраў. У 1998 годзе за паўгода перад бамбаваннем Сэрбіі амэрыканскай авіяцыяй (1999 г.) Лукашэнка паехаў раптам без патрэбы ў Бялград, абымаўся там з Мілошавічам, гаварыў траскучыя палітычныя „бздуры”, накітаваў аб’яднання Сэрбіі, Беларусі і Расеі ў „саюзную дзяржаву” і потым ад’ехаў.

Тады і ў Амэрыцы, і ў Эўропе ў палітычных колах я чуў адну і тую ж гісторыю (прытым з падрабязнасцямі). Грошы Лукашэнкі былі ў сэрбскім банку. Зразумеўшы, што „друг Слабадан” можа дрэнна скончыць, Лукашэнка прыехаў да яго абымацца і клясціцца ў дружбе. У выніку Слабадан Мілошавіч асабістым уплывам выдзеліў яму бранявік для перавозкі грошай з банку на самалёт. Вазілі тры дні. Перавозкай кіравалі чальцы сям’і „вялікага сябра Сэрбіі”. Самалёт адляцеў у невядомым кірунку. Потым стала вядома, што прыземліўся ён у Лівіі. Усё было спакойна, пакуль не пачаўся фінансавы крызіс. Узурпатар захваляваўся і запрасіў „брата Муамара” ў Менск. „Брат” прыехаў са сьвітай, бедуінскім шатром і дзяўчаткамі-“ахоўніцамі” (Кадафі – арыгінал), пабыў і паехаў (прынялі для віду нейкі мэмарандум аб нейкіх неіснуючых „дачыненнях”).

Выснова з гэтай брацкай дружбы можа быць толькі адна: грошы, забраныя ў беларускага народа, павінны быць вернуты беларускаму народу. Зразумела, дзе яны знаходзяцца. Хай ляжаць. Муамару Кадафі беларусы толькі падзякуюць.

Вяртаючыся да крызісу, не палянуюся паўтарыць: народным сілам трэба рыхтаваць сваю тэхнічную сістэму выбарчага працэсу. Зрабіць гэта ўвогуле не складана, яна можа вельмі прыдасца. Прэзыдэнцкія выбары, у выпадку перамены, трэба правесці разам з парламанцкімі па законнай Канстытуцыі 1994 года.

Аб эўрапалітыцы. Да жніўня 2008 г. Эўразьвяз ня меў выразнай стратэгіі ў дачыненні да Беларусі. Існаваў падвойны стандарт: штурханьне Беларусі ў Расею (немцы) і, адначасна, адпрацаваныя штампы падтрымкі „бараць-

бы за дэмакратыю” са стварэннем сваёй крэатурнай „апазыцыі” і ўпорам на „правы чалавека”.

Цяпер, пасля расейскай агрэсіі супраць Грузіі з’явілася стратэгія, заснаваная на геапалітыцы, так званая „Усходняе партнёрства” (мадыфікацыя нашай фронтальскай канцэпцыі БЧС – Балтыйска-Чарнаморскай Супольнасці). Недахоп гэтай стратэгіі ў тым, што яна канцэптually не распрацавана. Эўразьвяз, адкінуўшы тупіковыя гульні са сваёй падстаўной „апазыцыяй”, напярэці стаў супрацоўнічаць з антыбеларускім рэжымам Лукашэнкі, практычна (як і раней), выкінуўшы з гэтай сваёй стратэгіі нацыянальныя інтарэсы Беларусі.

„Усходняе партнёрства” мы, вядома, падтрымліваем. Але генэральныя дачыненні Эўразьвязу мусяць быць ня толькі з антынародным рэжымам, але і з беларускім народам і з яго палітычнымі арганізацыямі (прытым з усімі, а ня толькі з эўрапейскай „апазыцыйнай” падстаўкай). У адваротным выпадку станючага сэнсу ў гэтым ня будзе. Апартуністычная эўрапалітыка дачыненняў толькі з рэжымам умацуе гэты акупацыйны рэжым, узаконіць рэпрэсіі і этнацыд беларусаў і легітымізуе вынікі фальшывых выбараў, што аблегчыць агрэсію Масквы, палітычную і эканамічную інвазію ў нашу краіну.

Цяпер асобным пытаннем для Эўропы і Беларусі паўстала праблема: запрашаць ці не запрашаць Лукашэнку ў Прагу на саміт Эўразьвязу. Складваецца ўражанне, што перамагае апартунізм. Хаця зразумела ўсім зацікаўленым бакам, што запрашаць узурпатора нельга. Гэтае запрашэнне нікому не патрэбнае. Яно не патрэбна нам, беларусам, па вялікаму кошту (а не па нямецкаму) яно не патрэбнае Эўразьвязу, Расеі і самому Лукашэнку. (Незапрашэнне аблегчвае яго дачыненні з Мядзведзевым-Пуціным і дае козыры ў перамовах з Эўразьвязам.) Такім чынам, запрашаць Лукашэнку на інаўгурацыйны саміт „Усходняга партнёрства” ў Прагу ня трэба. Інакш гэта легалізуе бяспраўе і этнацыд, ўмацуе рэпрэсіі рэжыму і ціск на народ Беларусі. Такая наша пазыцыя.

Беларусам цяпер вельмі важна ўмацаваць сваю нацыянальна-дэмакратычную палітычную сілу, адрадыць яе масавасць і ўплыў на палітыку. Інакш Эўразьвяз ня будзе лічыцца з інтарэсамі Беларусі. Мы не павінны стаць пешкамі ў чужой палітыцы, асабліва ў такім збочаным варыянце як супрацоўніцтва Эўразьвязу з антыбеларускім рэжымам. Усё гэта без нашай сілы і нашай палітыкі можа абярнуцца супроць Беларусі, прывесці да чарговага падзелу нашай уласнасці і эканомікі паміж Масквой і Эўразьвязам.

Бессэнсоўна, аднак, доўга разважаць пра магчымасці чужой палітыкі. Наш лёс і наша будучыня вырашаецца ў Беларусі. Але сутнасць гэтага вырашэння заключаецца ў арганізацыі змаганьня і ў барацьбе з антыбеларускім рэжымам з мэтай яго ліквідацыі і ўсталявання нармальнай беларускай і дэмакратычнай улады. Тым часам падстаўная апазыцыя цяпер, калі Эўропа яе пракінула, таксама залемантавала, што ўсё вырашаецца на Беларусі. Але сутнасць іхняга вырашэння (Лябедзька), гэта не барацьба, а супрацоўніцтва з антыбеларускім рэжымам, пра што яны пастаянна цяпер кажуць. Як бачым, усё ў іх вяртаецца на свае кругі. Наш шлях – барацьба. Свабоду мы можам мець, толькі здабыўшы яе ў змаганні.

Зянон Пазыняк

**Старшыня Беларускага Народнага Фронту
„Адраджэнне” і Кансэрватыўна-Хрысціянскай
Партыі – БНФ**

11 красавіка 2009 г.

ЗВАРОТ ДА ЭЎРАЗЬВЯЗУ І ЭЎРАПЕЙСКІХ ПАЛІТЫКАЎ

Мы вітаем добрую волю Эўразьвязу, накіраваную на падтрымку дэмакратычных сілаў Беларусі. Разам з тым, у сувязі з інаўгурацыйным самітам праграмы „Усходняе партнёрства”, які плянуе правесці Эўразьвяз у Празе 7-га траўня гэтага году, мы мусім заявіць, што пэўная канцэптuallyная неакрэсьленасць гэтай добрай і ўзаемавыгаднай праграмы ў дачыненні да дзяржаўнай палітыкі ў Беларусі прывядзе да вельмі негатыўных вынікаў.

Запрашэньне кіраўніка ўлады А. Лукашэнкі на саміт у Прагу ёсць знакавым дзеяннем, якое, фактычна, легітымизуе дыктатуру, скасуе незаконнасць яе ўлады і прынятых антыпраўных рашэнняў. Вынікам запрашэння А. Лукашэнкі ў Прагу стане ўзмацненне рэпрэсіяў і этнацыду беларусаў, ціску на народ, пераследу па палітычных прычынах за іншадумства.

Мы ведаем становішча ў нашым грамадстве, узровень думання і матывы паводзінаў А. Лукашэнкі. Нягледзячы на міжусобныя супярэчнасці з некаторымі сваімі саюзнікамі, рэжым Лукашэнкі праводзіць з ім і ўзгодненую палітыку, у тым ліку і ў падыходзе да „Усходняга партнёрства”. Навызначанасць палітычных крытэрыяў з боку Эўразьвязу задавальняе антыбеларускі рэжым А. Лукашэнкі і яго саюзнікаў, але супярэчыць інтарэсам Беларусі.

Аморфнасць крытэрыяў у дачыненні да антыбеларускага рэжыму Лукашэнкі ставіць пад пагрозу нацыянальнае, гуманістычнае і дэмакратычнае развіццё беларускага грамадства.

Пасля новых арыштаў у Беларусі па палітычных прычынах, пасля дэманстрацыйных зрываў візиту эўракамісара па знешніх сувязях і палітыкі добрасуседства, ёсць дастаткова аргументаў, каб не запрашаць Лукашэнку на саміт.

У нас, падпісантаў гэтага звароту, розныя партыйныя пазыцыі і розныя погляды на палітыку, але пагроза Незалежнасці нашай краіны і нашай грамадзянскай супольнасці, якая ўзнікае ў сувязі з аднабокімі дзеяннямі ў дачыненні да рэжыму на Беларусі, змушаюць нас гаварыць цяпер разам і адным голасам: Лукашэнка не павінен быць запрошаны ў Прагу.

Мы спадзяемся на падтрымку гэтага звароту з боку нашых балтыйскіх і заходніх суседзяў і прыхільнікаў адказнай палітыкі.

7. Прага, 7 траўня 2009 г. Ранішняя прэс-канферэнцыя перад пачаткам Саміту аб Усходнім Партнёрстве.

(Фота: А. Матюха)

Івонка Сурвіла,
Старшыня Рады Беларускай Народнай Рэспублікі,
Зянон Пазыняк,
кандыдат на прэзідэнта Беларусі ў выбарах 1994 г.
Станіслаў Шушкевіч,
кандыдат на прэзідэнта Беларусі ў выбарах 1994 г.
Аляксандар Казулін,
кандыдат на прэзідэнта Беларусі ў выбарах 2006 г.

16 красавіка 2009 г.
Варшава, Менск, Атава.

АБ УСХОДНІМ ПАРТНЁРСТВЕ

(Заява)

Мы вітаем ідэю „Усходняга партнёрства” і выказваем прызнанне Эўразьвязу за ўключэнне ў гэтую праграму Рэспублікі Беларусь.

Мы разумеем важнасць агульных задачаў, якімі кіруецца Эўразьвяз, прапаноўчы новы падыход у дачыненні да антыдэмакратычнага рэжыму Лукашэнкі, які мэтанакіравана знішчае грамадзянскую супольнасць у Беларусі.

Мы лічым, аднак, што забеспячэнне правоў грамадзянскай супольнасці і кожнага чалавека павінна стаць ўмовай дачыненняў з аўтарытарнай уладай Аляксандра Лукашэнкі і мусіць быць адзначаная ў пратакольнай частцы партнёрства. Удзел грамадзянскай супольнасці ва „Усходнім партнёрстве” стане гарантыяй пазытыўных крокаў, будзе ствараць магчымасці станоўчага выбару для існуючай улады. Бяз гэтага ўдзелу Партнёрства не асягне станоўчых вынікаў і будзе скарыстана антыдэмакратычным рэжымам для апраўдання сваёй разбуральнай дзейнасці.

Мы засяроджваем увагу на антыкультурным характары рэжыму Лукашэнкі. Побач з разбурэннем грамадзкай дзейнасці і зламанням

правоў чалавека гэты рэжым метадычна знішчае беларускую культуру, адукацыю і творчасць, нацыянальную гістарычную навуку, а грубую русіфікацыю зрабіў галоўнай асновай сваёй антыкультурнай палітыкі. Культура ў сучасным свеце становіцца адным з галоўных чыньнікаў суверэнітэту. Гвалтоўная русіфікацыя і знішчэнне культуры павялічвае адмоўны ўплыў праімперскіх колаў расейскай палітыкі на Беларусі.

У прыярытэтных накірунках дзейнасці „Усходняга партнёрства” мы хацелі б бачыць дапамогу па зберажэнні беларускай культуры ад сістэматычнага вынішчэння антыбеларускім рэжымам. Мы прапануем да тых пяці пазыцыяў, вылучаных з 12-ці патрабаванняў Эўразьвязу да ўлады ў Беларусі, дадаць шосты пункт **аб забеспячэнні свабоднага развіцця беларускай культуры, адукацыі і творчасці.**

Мы лічым, што прыярытэтнымі накірункамі супрацоўніцтва ў галіне эканомікі маглі б стаць энэргетыка і дыверсіфікацыя паставак энэргетычных рэсурсаў, менавіта – інвестыцыі ў праектную і тэхналагічную дзейнасць па транспартыроўцы энэргетычных рэсурсаў (нафты, газу, электрычнасці).

Лічым неабходным таксама скасаванне ўсіх перашкодаў з боку ўлады ў галіне доступу насельніцтва да інфармацыі і культурна-асветніцкіх праектаў. Спрашчэнне візавага рэжыму і зьмяншэнне коштаў за візы для грамадзянаў Беларусі спрыяла б узаемаабмену думак і разуменню дэмакратычнага ладу жыцця.

Мы хацелі б прыцягнуць увагу палітыкаў Эўразьвязу да сігналаў аб выпрацоўцы сумеснай стратэгіі Лукашэнкам і яго ўсходнімі саюзнікамі ў дачыненні да „Усходняга партнёрства.” На наш погляд, калі недаацаніць гэты чыньнік супраціўлення і не падключыць да праграмы „Усходняга партнёрства” ўсіх сілаў Рэспублікі Беларусь (уклучна з эміграцыяй), то перспектывы Партнёрства ў Беларусі могуць не развіцца, або спыніцца (што найгорш) на ўзроўні фактычнага прызнання і легітымизацыі недэмакратычнага рэжыму.

Адчуваючы адказнасць за наш народ, мы зацікаўлены ў жыццяздольнасці партнёрскай праграмы. Мы спадзяемся, што наша пазыцыя будзе пачута і падтрымана ініцыятарамі і ўсімі ўдзельнікамі „Усходняга партнёрства.”

Івонка Сурвіла,
Старшыня Рады Беларускай Народнай Рэспублікі,
Зянон Пазыняк,
кандыдат на прэзідэнта Беларусі ў выбарах 1994 г.
Станіслаў Шушкевіч,
кандыдат на прэзідэнта Беларусі ў выбарах 1994 г.
Аляксандар Казулін,
кандыдат на прэзідэнта Беларусі ў выбарах 2006 г.

6 траўня 2009 г. Прага.

ПАРТНЁРСТВА І ІНТАРЭСЫ

(Ліст да сяброў Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі – БНФ і Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне”)

...7-га траўня ў Празе на саміце Эўразьвязу была прынятая і зацьверджаная праграма „Усходняе партнёрства.” Гэта падзея, якая паграбуе грунтоўнага асэнсаваньня. Перад самітам нам, беларусам, неабходна было ўмяшчаць ў сытуацыю, каб паправіць тое, што можна паправіць. Бо, здаецца, ня ўсе ўсьведамляюць, наколькі небясьпечны паварот адбываецца ў эўрапейскай палітыцы.

Галоўная задача, якая стаяла перад намі (беларусамі з Бацькаўшчыны і замежжа) і, як вядома, перад шэрагам эўрапейскіх палітыкаў, – не дапусьціць Лукашэнку ў Прагу. Задача дасягнута. Другая задача – увесці ў кантэкст палітыкі Эўразьвязу паграбаваньне абароне беларускай культуры, адукацыі і творчасці ад вынішчэньня антыбеларускім рэжымам. Гэтая задача пастаўлена і адчыненыя магчымасьці яе ажыццяўленьня.

„Усходняе партнёрства” дае беларусам магчымасьць маневру ў выпадку абав’язаньня палітычнага і эканамічнага націску з боку Расеі. Праграма прадугледжвае верагоднасьць уцягваньня беларускага грамадзтва ў сферу эўрапейскіх дачыньняў.

Аднак „Усходняе партнёрства” запраграмаванае на супрацоўніцтва Эўразьвязу з антыбеларускім рэжымам. Калі пачнуцца інвэстыцыі з Эўропы і сумесныя энэргетычныя праекты, усялякія размовы пра дэмакратыю і правы чалавека скончацца (яны ўжо, фактычна, скончыліся). Самая вялікая небясьпека для нас у тым, што рэжым атрымае карт-блянш на поўнае вынішчэньне беларускай культуры і легітымізацыю сваёй улады з рук Эўропы. У гэтым зацікаўлены рэжым і Расея (каб увесці незаконныя пагадненьні з нелегітымным Лукашэнкам у прававое поле). Калі такое адбудзецца, тады пачнецца працэс падзелу беларускай эканомікі паміж Аб’яднанай Эўропай і Фэдэратыўнай Расеяй (дакладней, паміж эўрапейскім капіталам і расейскай эканамічнай мафіяй).

У такой сытуацыі цяперашнюю вікаўскую апазыцыю чакае поўная маргіналізацыя і адкідваньне на ўзбочыну палітычных працэсаў.

Новая апазыцыя, якая магла б змагацца з рэжымам як сіла, павінна будзе ў новых ўмовах стратэгічна, тактычна і канцэптуальна звярнуцца да нацыянальнай ідэі і зыходзіць з нацыянальных інтарэсаў. (На нашу народную Партыю – КХП-БНФ – кладзецца вялікая адказнасьць). Калі такая шырокая нацыянальная апазыцыя ня ўзьнікне, то ня ўзьнікне ніякай.

Апазыцыйныя варожаму рэжыму нацыянальныя сілы павінны мець поўнае праграмае забесьпячэньне па эканоміцы, сацыяльнай, фінансавай, прававой, абароннай, экалагічнай сферах, але аб’ядноўвацца мусілі б на клопатах па абароне дзяржаўнай незалежнасьці, у імкненьні да свабоды і ў барацьбе за захаваньне беларускай культуры як важнейшага чынніка суверэннасьці і грунту дэмакратычных пераўтварэньняў. Беларускае культура ёсьць ідэялёгічная альтэрнатыва антыбеларускаму рэжыму і імперскай палітыцы Расеі.

Мэтай барацьбы новай беларускай апазыцыі павінен стаць катэгарычны імператыв: *Лукашэнка нелегітымны кіраўнік і павінен пакінуць уладу.*

Мусіць быць распрацаваная і ўжытая новая тактыка, заснаваная на сумяшчэньні легальнай і нелегальнай дзейнасьці (стыхійна яна ўжо існуе).

Усе гэтыя пытаньні трэба вырашаць, улічваючы эканамічны і сістэмны крызіс грамадзтва і асабліваю мэнтальнасьць людзей.

Прыклад беларускага ўзаемадзеяньня ў Празе перад падрыхтоўкай да саміту паказаў прынцыповую магчымасьць мэтавага злучэньня антырэжымных сілаў на падставе агульнанацыянальных інтарэсаў. Тым часам пражскія назіраньні, слуханьні і наступны за гэтым аналіз выказваньняў і падзеяў прыводзяць мяне да высновы, што праект „Усходняга партнёрства” ўспрыняты рэжымам сур’ёзна (прынамсі на бліжэйшую перспектыву), і спадар Мілінкевіч сьведама выконвае ролю лабі гэтага рэжыму ў Эўропе. Каардынацыя яго паводзінаў з палітыкай рэжыму Лукашэнкі ў праграме „Усходняе партнёрства” не выклікае цяпер сумніву. Мяркую, што да гэтага трэба аднесьціся ўважліва, бо лабі, супраца і калябарцыя сярэдніх асобаў будуць павялічваюцца.

Трэба разумець прагматычную схему заходнеэўрапейскай палітыкі, якая будзеца на энэргетычнай і абароннай бясьпечы ад пагрозы з Усходу. У канцы 90-х і пачатку 2000-х стаўка была зроблена на зьнішчэньне беларускай нацыянальна-дэмакратычнай апазыцыі (Народнага Фронту) і стварэньне сваёй, залежнай ад Захаду, кіруемай апазыцыі на грунце касмапалітычнай дэмакратыі і тэзісах аб правах чалавека. Пытаньні аб нацыянальнай культуры і нацыянальным разьвіцьці, аб гарантыях незалежнасьці тут прынятыя не ўзгадаліся. Такую „апазыцыю” ім удалося стварыць, раскалоўшы Народны Фронт і злучыўшы нешматлікія „дэмакратычныя” партыі. На дзейнасьць дэмапэзыцыі выдаткавалі велізарныя сродкі (што яе й загубіла – грошы, халява плюс бездэйнасьць).

8. Брусэль, 2009 г. Новая эўрапалітыка. Бэніта Вальднэр з накланам, затовасьцю і падлыжнай ўсьмешкай трымае руку міністра замежных спраў антыбеларускага рэжыму Сяргея Мартынава.

Укараняючы сваю апазыцыйную схему ў Беларусі, Запад ня гідзіўся таемным супрацоўніцтвам з рэжымам і КГБ (Ганс Вік). Меліся два варыянты разьвіцьця схемы: прывядзеньне да ўлады кіруемай апазыцыі праз электаральныя выбары (сэрбскі варыянт) і ўключэньне Беларусі ў склад Расеі, якую заходнія „чэмпэрлены” называлі „дэмакратычнай” краінай. Расейскі аншлюс, на іх „думку”, паспрыяў бы беларускай дэмакратыі.

Праз восем гадоў апазыцыйнага маразму, які Запад нагадзіў у Беларусі, праваліліся ягонае схема і варыянты. Прытым „чэмпэрлены” так і не зразумелі, чаму электаральная схема спрацавала ў Сэрбіі і не ўдалася на Беларусі. Хаця адказ элемэнтарны і ляжыць на паверхні. *Дэнацыяналізаванае грамадзтва ня ў стане змагацца за свабоду.* І Запад (разам са сваёй „апазыцыяй”) спрыяў гэтай дэнацыяналізацыі, прынамсі сваім маўчаньнем, калі душылі беларускую мову, зачынялі беларускія школы, палілі беларускія падручнікі, разбуралі беларускія выдавецтвы і кнігадрук, душылі творчыя саюзы, здэкаваліся над вялікімі беларусамі.

Шыльдбургерскую памылковасьць другога варыянту заходняй палітыкі ўбачылі толькі ў 2008 годзе пасля расейскіх газавых войнаў і ваеннай агрэсіі супраць Грузіі. Тое, што ў Расеі ўсталяваўся гэбізм і што рускі антычалавечы рэжым такі ж антынародны і антыдэмакратычны, як і рэжым у Беларусі, яны зразумелі, аказаецца, толькі цяпер. Вынікам гэтага зразуменьня стала „Усходняе партнёрства”.

З самага пачатку пранікненьня (1998 г.) заходняй прагматычнай палітыкі ў беларускую антырэжымную барацьбу, мы, фронтаўцы, як і ў выпадку з расейскай „імперскай” палітыкай, паказвалі ўсю падступнасьць і небясьпечнасьць яе для Беларусі, выкрываючы яе тактыку і стратэгію, накілаючы на сябе нянавісьць ды ўлюлюканьне палітычных прафанаў. Цяпер, сутыкнуўшыся з брусэльскім „рэалізмам” наўпрост, яны, як аглушаныя, хапаюць паветра.

Тым часам людзі, якія ўсе гэтыя гады мелі доступ да нашай фронтаўскай інфармацыі і нашай дзейнасьці, ёсьць добра інфарматыўна падрыхтаваныя да таго, што рэальна адбываецца, валодаюць ідэалёгіяй і тэрміналёгіяй сапраўднага дэмакратычнага беларускага змаганьня.

Наша фронтаўская арыентацыя на ўнутраныя палітычныя, сацыяльныя і эканамічныя праблемы, на нацыянальнае асьветніцтва і культуру, на Беларусь застаецца нязьменнай. Але ўвага да эўрапалітыкі мусіць цяпер павялічыцца і набыць канкрэтныя кіталты (аналіз, факты, прапановы і нават праекты). Мы мусім ня толькі сьведчыць, але і рабіць, прапаноўваць дзеянні для рэалізацыі. Мы (зрэшты, усе арганізаваныя і актыўныя беларусы) павінны будзем змушаць заходніх „партнёраў” да дзеянняў з намі (і ў нашых інтарэсах) ў той час, калі яны вымушаны супрацоўнічаць з рэжымам. Нашымі саюзнікамі будуць краіны Скандынавіі і ўсе дзяржавы былой савецкай зоны, дзе шануюць культурную ідэнтычнасьць і добра ведаюць, што такое расейскі імперыялізм і якім розумам трэба „поняць” Расею.

Новая беларуская апазыцыя вымагае патрыятызму, апоры на нацыянальныя каштоўнасьці і на Беларусі народ. Гэты час будзе цяжэйшым, але можа стаць паваротным. Упэўнена, бяз горычы й страху, спатыкайма яго.

Зянон Пазыняк

Старшыня Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне” і Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі – БНФ

10 траўня 2009 г.

ПАРУШЭНЬНІ Ў ЧАСЕ РЭФЭРЭНДУМУ – 1995

14 траўня 1995 года адбыўся рэфэрэндум па чатырох пытаннях, прапанаваных А. Лукашэнкам. Наколькі ён быў легітымны? Паводле меркаваньняў шэрагу юрыстаў, як працэдура прызначэньня, гэтак і само правядзеньне рэфэрэндуму дазваляюць казаць пра парушэньні тагачасных Канстытуцыі і законаў.

Сумнеўная легітымнасьць пытанняў

У сакавіку 1995 года прэзыдэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандар Лукашэнка прапанаваў Вярхоўнаму Савету прызначыць рэфэрэндум па наступных пытаннях:

«Ці згодны Вы з наданьнем рускай мове аднолькавага статусу зь беларускай?»

«Ці падтрымліваеце Вы прапанову аб устанавленьні новых Дзяржаўнага сьцяга і Дзяржаўнага гэрба Рэспублікі Беларусь?»

«Ці падтрымліваеце Вы дзеянні прэзыдэнта Рэспублікі Беларусь, ськіраваныя на эканамічную інтэграцыю з Расейскай Фэдэрацыяй?»

«Ці згодны Вы з неабходнасьцю ўнясеньня зьмяненняў у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь, якія прадугледжваюць магчымасьць датэрміновага спыненьня паўнамоцтваў Вярхоўнага Савета прэзыдэнтам Рэспублікі Беларусь у выпадках сістэматычнага ці грубага парушэньня Канстытуцыі?»

Паводле артыкулу 78 тагачаснай Канстытуцыі, рэфэрэндум павінен быў праводзіцца ў адпаведнасьці з законам. Прававыя аспекты рэфэрэндуму рэгуляваліся Законом „Аб усенародным галасаваньні (рэфэрэндуме)”. Паводле яго, на рэфэрэндум не маглі выносіцца пытаньні нацыянальна-гістарычнай адметнасьці (калі патлумачыць простымі словамі – мова, гістарычныя і нацыянальны каштоўнасьці не належыць сучаснаму пакаленьню, і яно не мае права пазбаўляць іх пакаленьні будучыя, і наогул вырашаць і за продкаў, і за нашчадкаў). Менавіта такімі пытаньнямі зьяўляліся два пытаньні з чатырох, прапанаваных А. Лукашэнкам: аб статусе беларускай мовы і аб дзяржаўных сымвалах. Варта нагадаць, што якраз на гэтай падставе за некалькі месяцаў да рэфэрэндуму Цэнтральная камісія па выбарах і рэфэрэндумах адмовіла групе грамадзянаў у правядзеньні рэфэрэндуму па моўным пытаньні, і пяць парламанцкіх камісіяў далі адмоўныя заключэньні, бо прапанова не адпавядала заканадаўству).

Як пазьней адзначаў доктар юрыдычных навук, прафэсар, былы член Канстытуцыйнага Суда Міхаіл Пастухоў, з „палажэньняў Канстытуцыі і законаў Рэспублікі Беларусь вынікае, што пытаньні, накіраваныя на

зьніжэньне дзяржаўных гарантый існаваньня беларускай мовы, у тым ліку шляхам прыніжэньня яе ролі ў параўнаньні з іншымі мовамі, не могуць выносіцца на рэспубліканскі рэфэрэндум. Аналягічную выснову трэба зрабіць і адносна пытанняў аб зьмене Дзяржаўнага сьцяга і Дзяржаўнага гэрба, як пытанняў, якія замахваюцца на неад’емнае права беларускага народа на нацыянальную дзяржаўнасьць”.

Нарэшце, артыкул 17 Канстытуцыі вызначаў беларускую мову як дзяржаўную, а расейскую – як мову нацыянальных зносін. Зьмена іх статусу азначала зьмену Канстытуцыі. Паводле артыкулу 148-2 Канстытуцыі, зьмена Канстытуцыі не магла праводзіцца ў апошнія шэсьць месяцаў паўнамоцтваў дзеючага Вярхоўнага Савета (а выбары новага ВС былі прызначаны ў адзін дзень з рэфэрэндумам, і калі б ВС –13 быў абраны ў поўным складзе, паўнамоцтвы ВС-12 скончыліся б не пазьней чым праз тры месяцы пасля галасаваньня).

Такім чынам, вынясеньне пытанняў аб мове і сымвалах парушала *артыкулы 17, 78 і 148-2 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, а таксама Закон „Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)”*.

Парушэньні ў часе прызначэньня рэфэрэндуму

У адпаведнасьці з законам, рэфэрэндум павінен быў прызначаць Вярхоўны Савет (у той час – ВС 12-га скліканьня). ВС дзейнічаў у адпаведнасьці з Канстытуцыяй і шэрагам законаў, у тым ліку – Законом „Аб статусе дэпутата Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь” і „Часовым Рэгламэнтам Вярхоўнага Савета”.

У знак пратэсту супраць незаконнага рэфэрэндуму 19 дэпутатаў Вярхоўнага Савета (членаў Апазыцыі БНФ) раніцай 11 красавіка абвясцілі галадоўку ў Авальнай залі. Пасьля гэтага тры пытаньні з чатырох, прапанаваных прэзыдэнтам, Вярхоўны Савет не зацьвердзіў (не набралася належнай колькасьці галасоў). У ноч з 11 на 12 красавіка (пасля 2-ой гадзіны ночы), у будынак Вярхоўнага Савета былі ўведзеныя вайсковыя, міліцэйскія і спэцпадразьдзяленьні (больш за 600 чалавек), дэпутаты былі зьбітыя групай асобаў у масках, закінутыя ў міліцэйскія аўтамабілі і выкінутыя ў цэнтры Менску (пры гэтым некаторыя былі ізноў зьбітыя). Факт зьбіцьця праз гадзіну быў зарэгістраваны супрацоўнікамі т.зв. „лечкамісіі”(па вул. Чырвонаармейскай) і пацьверджаны сьледчым па асабліва важных справах Генэральнай пракуратуры Я. Бролішсам (сьледзтву, аднак, не ўдалося ідэнтыфікаваць байцоў, якія непасрэдна зьбівалі дэпутатаў. Паводле пазьнейшага прызнаньня тагачаснага намесьніка старшыні КДБ, гэта былі афіцэры групы КДБ „Альфа”).

Толькі пасьля зьбіцьця дэпутатаў Апазыцыі БНФ намэнклятурна-савецкая большыня Вярхоўнага Савета (зноў жа груба парушыўшы закон) зацьвердзіла пад ціскам чатыры пытаньні, прапанаваныя А. Лукашэнкам на рэфэрэндум.

Паводле прафэсара М. Пастухова, „толькі адзін факт скарыстаньня фізічнай сілы ў дачыненьні да дэпутатаў «людзьмі ў камуфляжнай форме» (ды яшчэ ў будынку парламанта!) ставіць пад сумненьне законнасьць пастановы Вярхоўнага Савета наконт прызначэньня рэфэрэндуму, паколькі рашэньне было прынятае пад прымусам. Само ж увядзеньне ўзброеных людзей у парламант і нападзеньне на дэпутатаў можна кваліфікаваць як захоп улады гвалтоўным чынам”.

Такім чынам, працэдура прызначэньня рэфэрэндуму адбывалася з парушэньнем, як мінімум, *Закона „Аб статусе дэпутата Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь”* (паводле якога дэпутат зьяўляецца асобай недатыкальнай) і „*Часовага Рэгламэнта Вярхоўнага Савета”*.

Парушэньні ў часе агітацыі

Закон „Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)” прадугледжваў атрыманьне грамадзянамі поўнай інфармацыі па пытаннях, вынесеныя на галасаваньне, а таксама роўныя магчымасьці агітацыі „за” і „супраць”.

За некалькі тыдняў, якія папярэднічалі галасаваньню, па дзяржаўных тэле – і радыёканалах ішла суцэльная агітацыя ў падтрымку пазыцыі А.Лукашэнка. На адным толькі тэлебачаньні працяглася перадачаў з агітацыяй за пытаньні рэфэрэндуму, паводле маніторынгу, складала дзясяткі гадзінаў. Апанэнтам слова не далі. На 14-га траўня былі прызначаны

няя таксама выбары ў Вярхоўны Савет 13-га скліканьня, і ў адпаведнасьці з заканадаўствам, кандыдаты мелі права на выступ у СМІ. Аднак у выступе кандыдатаў з эфіру выразалася ўсе словы, дзе яны выказваліся супраць прапанаваных А. Лукашэнкам пытаньняў рэфэрэндуму.

Нарэшце, перад галасаваньнем група дэпутатаў ВС (З. Пазыняк, Л. Баршчэўскі, С. Навумчык) звярнуліся з афіцыйным запытам да старшыні Дзяржтэлерэдыёкампаніі Р. Кісяля з просьбай прадставіць 45 хвілінаў эфірнага часу 13-траўня для выказваньня сваёй пазыцыі па пытаньнях рэфэрэндуму і абвяржэньня інфармацыі, якая папярэдне прагучала ў фільме „Дзеці хлусьні”. Эфір прадстаўлены ня быў, хаця гэта гарантавалася дэпутатам Законам „Аб статусе дэпутата Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь”.

Такім чынам, агітацыя ў пытаньнях рэфэрэндуму адбывалася з парушэньнямі Законаў „Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)”, „Аб выбарах дэпутатаў Вярхоўнага Савету Рэспублікі Беларусь” і „Аб статусе дэпутата Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь”.

Парушэньні ў часе галасаваньня

Пад час самога галасаваньня назіральнікі (прычым афіцыйна зарэгістраваныя) зафіксавалі шматлікія парушэньні. Так, 21 траўня Сойм БНФ адзначыў, што „галасаваньне па рэфэрэндуме, асабліва ў сельскай мясцовасьці, было сфальсіфікавана выканаўчымі ўладамі і іхнімі прадстаўнікамі ў выбарчых камісіях. Пра гэта сьведчаць шматлікія факты, зарэгістраваныя назіральнікамі як ад Партыі БНФ, так і іншымі. Мы мелі сьведчаньні, што ў шмат якіх сельскіх акругах не прыйшла галасаваць і палова грамадзян, унесеныя ў сьпісы для галасаваньня. Колькасьць тых, хто прагаласаваў, была завышаная. І тым ня менш па другім і чацьвёртым пытаньні рэфэрэндуму (дзяржаўныя сымбалі і права прэзыдэнта выпускаць парлямэнт. – С.Н.) прагаласавала „за” менш за палову ад агульнай колькасьці выбаршчыкаў”. Заўважым, што гэта была афіцыйная заява афіцыйна зарэгістраванай партыі, перададзеная ў ЦВК і не абвергнутая ЦВК.

Такім чынам, паводле назіральнікаў, галасаваньне адбывалася з парушэньнем Закона „Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)”.

Зацьвярджэньне вынікаў

Прыкметна, што Вярхоўны Савет 12-га скліканьня, нягледзячы на тое, што пасля рэфэрэндуму выконваў функцыі вышэйшага заканадаўчага воргану краіны яшчэ амаль восем месяцаў (у выніку таго, што ВС 13-га скліканьня ня быў своечасова абраны, ягоня паўнамоцтвы скончыліся 8-га студзеня 1996 г.), – не зацьвердзіў вынікаў травеньскага рэфэрэндуму. Гэта зрабіў толькі Вярхоўны Савет 13-га скліканьня.

Такім чынам, у часе прызначэньня і правядзеньня рэфэрэндуму 1995 г. былі парушаныя, як мінімум, артыкулы 17, 78 і 148 ч. 2 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, Законы „Аб народным галасаваньні (рэфэрэндуме)”, „Аб выбарах дэпутатаў Вярхоўнага Савету Рэспублікі Беларусь”, „Аб статусе дэпутата Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь”, а таксама „Часовы Рэгламэнт Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь”.

Сяргей Навумчык (Радыё Свабода)

Травень, 2009 г.

ІГУМЕНЬСКІ ШЛЯХ

28 чэрвеня сябры Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі – БНФ правялі штогадовыя мэмарыяльныя мерапрыемствы памяці ахвяраў расейскага генацыду ў горадзе Чэрвені (былы Ігумень) Менскай вобласьці. Вялікая група сяброў Партыі прыбыла з Менска і распачала мерапрыемствы каля будынка былой Ігуменскай турмы, дзе расейскія акупанты, пачынаючы з 19-га стагоддзя, вязьнілі і катавалі беларускіх патрыётаў. У гэтай вязьніцы каты НКВД трымалі людзей апошняю ноч перад расстрэлам 26 чэрвеня 1941 г., пасля таго, як прыгналі іх зь менскай турмы. Расейцы падзялілі вязьняў на „крымінальных” і „палітычных” і адпусьцілі асуджаных па

9. Ігуменскі шлях. Фронтаўцы КХП – БНФ на растрэльнай дарозе каля Ігуменя.

крымінальных артыкулах. На наступны дзень акупанты пагналі калёну вязьняў па шашы ў бок Расеі і непадалёк ад Чэрвеня адкрылі агонь па людзях. Было забіта больш за паўтары тысячы чалавек. Толькі нямногія здолелі ўцячы і выратавацца. Злачынства маскоўскага захопніка наклалася на злачынства нямецкага захопніка.

Фронтаўцы прайшлі шляхам беларускіх пакутнікаў пад нацыянальнымі Бел-Чырвона-Белымі Сьцягамі і Гербам Пагоня. На магілах ахвяраў былі ўскладзены вянкi і кветкі, запаленыя свечкі. Людзі засьпявалі гімн „Магутны Божа”. Перад грамадой выступілі сп. Юры Беленькі, выканаўца абавязкаў у Беларусі старшыні Беларускага Народнага Фронту „Адраджэньне” і КХП-БНФ, і сп. Алесь Чахольскі, адказны сакратар Фронту і Партыі. Яны казалі пра неўмярчасьць народнай памяці, якая не дазваляе ворагам Беларусі сфальшаваць нашу гісторыю і наш народны лёс. Маскоўская імперыя ня толькі забіла мільёны нашых людзей. Крэмль ізноў спрабуе выставіцца вызваліцелем і выратавальнікам беларускага народу і ўсяго чалавецтва. Але сьвятыя магілы ў Курапатах, Ігумене і іншых месцах пакутніцтва нашага народу ёсьць вечным сьведчаньнем крамлёўскага злачынства. Яны не пакаяліся і зноў сунуцца на нашу зямлю з сваімі арміямі, ФСБ-НКВД, стукачамі, п'янствам і наркаманіяй. У імя сьветлай памяці аб нашых ахвярах і дзеля сьветлага жыцьця будучых пакаленьняў мы павінны абараніць нашу Айчыну ад чарговага нашэсьця.

Выступілі таксама маладыя беларусы, якіх шмат было на сёлетніх мерапрыемствах. Некаторыя зь іх упершыню наведалі гэтыя мясьціны і былі ўсхваляваны ўбачаным і пачутым. Яны казалі пра выбар, што вельмі разна паўстае перад моладдзю. Далучацца да народнага супраціву расейскай агрэсіі або да БРСМ і антыбеларускай хеўры, служыць роднай культуры або ўдаваць з сябе „рускоязычнаго”, жыць вольна на сваёй зямлі або усё жыцьцё прыстасоўвацца да чарговых акупантаў і гвалтаўнікоў. Маладыя заклікалі сваіх равесьнікаў успрымаць ня толькі словы палітычных прадстаўнікоў, але перш за ўсё глядзець на іхнія справы.

Інфармацыйная камісія

Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі – БНФ. (В. Буйвал)

28 чэрвеня 2009 г.

БАРАЦЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНАСЬЦЬ

Калі я ўпершыню зайшоў у Авальную залю, адчуў тое, што, напэўна, адчувае асуджаны на сьмерць, калі яго ставяць перад растрэльнай камандай. У вачах – нянавісьць, у манерах – упэўненасьць у абсалютным валоданьні тваім лёсам; хіба што зброяй былі ня стрэльбы, а кнопкі для электроннага галасаваньня. Затое не дзсятка чалавек, а – амаль трыста.

Дэпутаты БНФ складалі толькі 8 працэнтаў ад агульнай колькасці Вяроўнага Савета. Наша перавага перад смяротнікамі была ў тым, што можна было павярнуцца і сысці. Але прыйшлося перамагчы эмоцыі і працаваць.

Пракамуністычны парламэнт

Зразумець складанасьць прыняцця Дэкларацыі аб дзяржаўным сувэрэнітэце і, шырэй, аднаўленьня Незалежнасці Беларусі немагчыма бяз тлумачэньняў раскладу палітычных сілаў ў пачатку 90-ых гадоў, пра якія ні сучасныя падручнікі гісторыі, ні афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі аб'ектыўна не гавораць.

На сакавіцкіх выбарах 1990 году ў Вяроўны Савет БССР 12-га скліканьня Беларускай Народнай Фронтнай выставі сваіх кандыдатаў па большасці з 310 акругаў (усяго было 360 мандатаў, але 50 дэпутатаў абіраліся, ці, лепш казаць, прызначаліся арганізацыяй ветэранаў, таварыствамі інвалідаў, сьляпых і глухих). Прадбаччы іранічны ўсьмешкі, адразу скажу, што большасць дэпутатаў ад трох апошніх таварыстваў потым засьведчылі свае дэмакратычныя перакананьні і зрабіліся сапраўднымі прафэсійнымі парламентарыямі; дэпутаты ж ад ветэранскай арганізацыі, колькасцю у 30, вызначаліся гранічным непрыняцьцем усяго прагрэсіўнага. Яны да апошняга дня існаваньня ВС 12 скліканьня шалёна ненавідзелі ўсё беларускае – магчыма, таму, што ў большасці былі рускімі па нацыянальнасці. Гэта былі пэнсіянэры – былыя партыйныя работнікі, генэралы, ветэраны КДБ. Яны блякавалі ўсе прапановы Апазыцыі БНФ. Гэтыя трыццаць дэпутатаў адыгралі чорную ролю ў найноўшай гісторыі Беларусі.

Народнаму Фронту ўдалося правесці ў Вяроўны Савет каля дваццаці сваіх кандыдатаў. Партыйныя (натуральна ж, камуністычныя) камітэты кантралявалі выбары, адмоўна паўплывалі і паклёпніцкія артыкулы, зьмешчаныя ў афіцыйных газэтах за дзень да выбараў, калі ўжо не было магчымасьці абвергнуць хлусню.

Сапраўды, першы дзень у Авальнай залі пакінуў незабыўныя успаміны. Гэтыя некалькі сотняў партыйных сакратароў, старшыняў выканкамаў, дырэктараў прадпрыемстваў «сацыялістычнай вытворчасці» падаліся ў нечым вельмі падобнымі; да таго ж, ці то выпадкова, ці то з нейкай невядомай мне прычыны, але практычна ўсе яны былі ў аднолькавых сьветла-блакітных касцюмах. Жанчын было няшмат. Адна ветэранка, з зоркай Героя сацыялістычнай працы, паказала на мяне пальцам:

– Посмотрите, «бэнэфевец» такой молодой, а с бородой, что он этим хочет сказать?

Між іншым адзначу, што ці не галоўнай перашкодай ва ўсталяваньні ўзаемаразуменьня з апанэнтамі быў якраз наш малады ўзрост – мне было 28 гадоў, Мікола Маркевіч, Ігар Гермянчук, Юрась Беланькі, Лявон Баршчэўскі былі равесьнікамі плюс-мінус год, Валянціну Голубеву, Лявонцію Зданевічу, Вользе Галубовіч, Сяргею Антончыку, ды, бадай, большасці дэпутатаў будучай апазыцыі не было і 35-ці. Саракашасьцігадовы Зянон Пазыняк здаваўся нам ў той час калі не старым, дык нешта блізка да таго. Праз некалькі тыдняў «ўзроставае бар'ер» зьнік.

Ня сіла аргумэнтаў, а сіла арыфмэтыкі

Ужо з першых дзён сэсіі дэпутатам БНФ прыйшлося ўступіць у супрацьстаяньне з пракамуністычнай большасцю. Спачатку спрэчка ішла за пасаду старшыні Вяроўнага Савета. ЦК КПБ вылучыла на гэтую пасаду былога сакратара ЦК па сельскай гаспадарцы Мікалая Дземянца. Ужо пасля першых фраз Мікалая Іванавіча ўзьнікала пытаньне: як такі чалавек мог зрабіць кар'еру большую, чым заатэхнік калгасу? Дземянцай, па-просту, ня мог гаварыць. Ён будаваў сказы, у якіх словы часам не стасаваліся па родах і ліках, утрымлівалі супярэчлівыя пазыцыі ў межах аднаго сказу. І самая знакамітая ягоная фраза – «Кто как хотіт, тот так і гаворіт» – выявіла інтэлектуальны ўзровень фармальнага кіраўніка БССР і надоўга прыклеілася да Дземянца.

Мы разумелі, што Пазыняк ня будзе абраны гэтым дэпутацкім корпусам на пасаду старшыні ВС (цяпер я думаю, што, ўсё ж, трэба было вылучаць яго нават пры заведама непраходным варыянце, каб ён змог агучыць канцэпцыю дасягненьня сувэрэнітэту на мільённую аўдыторыю; дэбаты з

Авальнай залі вяліся ў прамой радыётрансляцыі). Таму спыніліся на двух кампрамісных кандыдатах: прарэктары БДУ, народным дэпутатэ СССР Станіславе Шушкевічы і касманэце Уладзіміру Кавалёнку. У той момант Кавалёнак выказаў дэмакратычныя перакананьні, а дзьве залатыя зоркі Героя Савецкага Саюза і пагоны генэрал-лейтэнанта істотна ўскладнялі спробы камуністычнай большасці навешаць на яго шыльду «бэнэфаўца». У выніку Кавалёнак саступіў месца Шушкевічу, якому і давялося змагацца за пасаду спікера з Дземянцем.

Калі падліковая камісія абвясціла вынікі галасаваньня (большасць, як і варта было чакаць, набраў Дземянцай), Народны Фронт вывёў да Дому ўраду дзесяць тысяч чалавек. На наступны дзень нам удалося, спалучаючы тактыку ціску і кампрамісаў, прымусіць Дземянца зьняць прапанаваную ім на пасаду свайго першага віцэ-спікера кандыдатуру намесьніка старшыні Гродзенскага аблвыканкаму Машко і пагадзіцца з прызначэньнем на гэтую стратэгічна важную пасаду Станіслава Шушкевіча (заўважу, што адразу пасля гэтага Станіслаў Станіслававіч чамусьці перастаў наведваць пасяджэньні дэмклубу і імкнуўся дыстанцыявацца ад БНФ).

Далей ішла ня менш вострая барацьба за пасаду старшыняў парламенцкіх камісіяў (яны, па Канстытуцыі, уваходзілі ў склад Прэзыдыюму ВС). БНФ вылучыў практычна на кожную пасаду сваіх прадстаўнікоў (кіраўніком панава-бюджэтнай камісіі – Юрася Беланькага, камісіі па міжнацыянальных станах – Лявона Баршчэўскага, па міжнародных адносінах – Пётру Садоўскага і г.д.). Гэта давала магчымасьць пад час абнароўваньня праграмы і дэбатаў данесці да насельніцтва сваю пазыцыю практычна ў кожны беларускі дом, чаго БНФ раней быў пазбаўлены (але даволі хутка камуністы спахапіліся і спынілі прамую трансляцыю).

Аднак праграмы і аргумэнтны, выказаныя дэпутатамі БНФ, у Авальнай залі не браліся пад увагу: для камуністычнай большасці галоўным было, як у супрацьпаветранай абароны, вызначэньне «наш» – «ня наш». Ня «іхнія» – бязьлітасна зьбіваліся. Парадаксальна, але адукаванасьць кандыдатаў разглядалася як кампрамаг. Анэкдатычны аргумэнт прагучаў, калі абмяркоўвалі Садоўскага на пасаду старшыні камісіі па міжнародных адносінах: «Спадар Садовский вместо чтобы сделать что-то полезное для народа, изучил пять иностранных языков!».

Садоўскі якраз быў абраны старшынём міжнароднай камісіі і стаў адзіным дэпутатам БНФ у складзе Прэзыдыюму ВС, у астатнім жа нашыя кандыдаты «рэзаліся» пры галасаваньні. Не праходзілі і «кампрамісныя» фігуры (так, на пасаду старшыні аграрнай камісіі быў забалатаваны ня толькі прапанаваны дэпутатамі БНФ Лявонцію Зданевіч, але і «ўмераны» старшыня саўгасу «Гарадзец» Шклоўскага раёну дэпутат Лукашэнка. (У тыя дні Лукашэнка рэгулярна наведваў пасяджэньні дэмклубу, праўда, я не памятаю, каб выступаў з найкімі прапановамі. Звычайна – маўчаў і слухаў).

Пад час выпрацоўкі канцэпцыяў, прадстаўленых нашымі кандыдатамі, выбудоўвалася мадэль рэалізацыі сувэрэнітэту – у эканоміцы, у фінансавай сфэры, у міжнародных дачыньнях. Але самым прынцыповым было стварэньне дзяржаўных атрыбутаў і інстытуцыяў, якія павінна мець незалежная дзяржава – ўласная фінансавая сыстэма, ўласнае войска, самастойная міжнародная палітыка. Якраз гэта абсалютна не ўспрымалася парламенцкай большасцю.

БНФ патрабуе Незалежнасці

Яшчэ 11 траўня 1990 году Сойм БНФ заявіў пра незалежнасць Беларусі як палітычную мэту, а ў канцы таго месяца БНФ правёў агульнанацыянальную канфэрэнцыю «Незалежная Беларусь» з удзелам больш як шасьцідзесяці дэмакратычных дэпутатаў усіх ўзроўняў (ад Вяроўнага да раённых Саветаў). Асноўны даклад зрабіў Пазыняк.

Распрацаваны БНФ праект Дэкларацыі аб сувэрэнітэце ў чэрвені 1990 году быў прапанаваны Вяроўнаму Савету.

Калі Пазыняк казаў на сэсіі ВС пра сувэрэнітэт Беларусі як менавіта абвешчэньне незалежнай дзяржавы, большасць дэпутатаў слухала яго так, як бы ён абвясціў, што ў Менск прыляцелі прадстаўнікі іншай галактыкі, і вось толькі што ён зь імі размаўляў. На тварах дэпутатаў чыталася ці ня ўся гама пачуцьцяў – ад здзіўленьня да сарказму. Эканамічная самастойнасьць

яшчэ ўспрымалася (сакратарам і дырэктарам надакучыла выпрошваць на кожную дробязь дазвол Масквы), а вось уласныя грошы, уласнае войска – не, гэта было па-за межмі іх разуменьня. **Антыбеларускія беларусы**

У гэтым, між іншым, была трагедыя Беларусі: у адрозненне ад Літвы, дзе сувэрэнітэту патрабавалі ў Гарбачова сакратары ЦК кампартыі Летувы, ці Эстоніі, дзе ЦК кампартыі Эстоніі падтрымаў ня толькі свой Народны Фронт, але дапамагаў іншым, ці хаця б Украіны, дзе сакратары ЦК і абкамаў паміж сабой размаўлялі па-украінску нават у савецкія часы, – партыйнае кіраўніцтва Беларусі на 99,99 адсоткаў не ўспрымала нацыянальны інтарэсы як свае. Як прыклад – з дакументаў выкрэсьліваліся словы «беларускі», «нацыянальны».

І гэта пры тым, што практычна ўсё кіраўніцтва, практычна ўвесь партыйны апарат быў этнічнага беларускага паходжання. Аднак у 1988 годзе гэты партапарат распачаў маштабнае цкаванне толькі што ўтворанага БНФ і яго старшыні менавіта з-за «нацыяналізму», у «нацыяналізме» на «адзіных палітднях» абвінавчвалі і Васіля Быкава. Неверагодна, але пасля адстаўкі сакратара ЦК Кузьміна адзіным «адвакатам» Быкава ў кіраўніцтве быў прысланы з Масквы другі сакратар ЦК КПБ расейц Ігруноў – сакратары-беларусы патрабавалі «крывы» народнага пісьменьніка за тое, што асьмеліўся выступіць у абарону беларускіх каштоўнасцяў.

Такім чынам, дасягнуць нашай мэты нам было ўдвая складаней, чым літоўцам ці украінцам: тым даводзілася змагацца толькі з Масквой, нам жа – яшчэ і з нацыянальным нігілізмам «свайго» кіраўніцтва, усяго партыйна-дзяржаўнага апарату. Але Масква была далёка, а свае – тут, побач. Самыя зацятыя праціўнікі Незалежнасці, самыя апантаныя змагары з нацыянальнымі каштоўнасцямі – былі беларускія камуністы.

Пазыняк прапанаў пагутарыць «нефармальна»

Спачатку Вярхоўны Савет адрываў саму ідэю прыняцця дэкларацыі аб сувэрэнітэце. Пасля таго, як падобныя дэкларацыі прынялі Украіна і Расея, Дземянцэй заявіў, што і Беларусь павінна зрабіць аналагічны крок (і нават афіцыйную парламанцкую камісію стварылі). Такая дыямэтральная супрацьлеглая змена пазыцыі тлумачыцца проста: Прэзідэнт СССР Гарбачоў змагаўся са старшынём ВС РСФСР Ельцыным і яму было аб'ектыўна выгодна «размыць» расейскую дэкларацыю дэкларацыямі іншых рэспублік; пры гэтым ён нічога не губляў, бо Канстытуцыя ўсіх рэспублік і раней утрымлівалі фразу пра сувэрэнітэт, а ў дэкларацыі прапаноўвалася ўключыць пункт аб падпісанні новай саюзнай дамовы. Менавіта такі варыянт і меў на ўвазе Дземянцэй.

Але – для нас гэта быў шанец. Мы палічылі неабходным скарыстаць яго максымальна, прапанаваўшы такія палажэнні, якія б канстытуцыйна замацавалі сувэрэнітэт і дазволілі распачаць будаўніцтва незалежнай дзяржавы.

У камуністаў не было ніякага праекту – у нас праект Дэкларацыі быў падрыхтаваны. Гэта, бясспрэчна, было вялікім плюсам, але вопыт абрання старшыняў камісіяў паказваў, што пры галасаванні ўсё вырашалі не аргументы, а арыфмэтычная большасць галасоў.

Уласна, мы мелі два варыянты дзеянняў. Першы – прапанаваць Вярхоўнаму Савету на пленарным паседжанні наш праект, абгрунтаваўшы ягоныя палажэнні. Найхутчэй, камуністычная большасць яго б адразу адрывала толькі таму, што яго прапанавалі дэпутаты БНФ.

Другі – прапанаваць праект спачатку ў адпаведнай камісіі, якую ўзначальваў дэпутат Козік (той самы, які цяпер пастаўлены Лукашэнкам кіраваць афіцыйнымі прафсаюзамі). Пераканаць дваццаць членаў камісіі значна прасцей, чым трыста дэпутатаў, і калі ў выніку праект будзе ўнесены на сесію ВС ад імя афіцыйнай камісіі, ён мае значна больш шанцаў быць прыняты.

Мы абралі другі варыянт.

Пасля заканчэння аднаго з паседжанняў ВС Пазыняк прапанаваў усім жадаючым застацца ў Авальнай залі, каб «неафіцыйна» абмеркаваць сытуацыю. Сабралася некалькі дзясяткаў дэпутатаў (можа, восемдзясят) у сэктары ўраду і Менскай дэлегацыі (правы бок Авальнай залі, калі стаяць тварам да прэзідыюму). Нашыя дэпутаты – гісторыкі (Пазыняк, Голубеў, Трусаў) распавялі пра гісторыю ВКЛ і БНР. І для большасці тое, што Бе-

ларусь калісьці мела пэрыяды незалежнасці, было адкрыццём.

А далей пачалася праца ў камісіі Козіка. Дэбаты былі бурныя, але, як ні дзіўна, з большага нашыя прапановы былі прынятыя. Яшчэ больш дзіўным для шмат каго было тое, што асноўныя палажэнні Дэкларацыі ад імя камісіі прадстаўляў не яе афіцыйны старшыня, а Зянон Пазыняк.

Цяжкае галасаванне

Найбольш вострыя дэбаты па Дэкларацыі аб сувэрэнітэце былі 26-га і 27-га ліпеня.

Наш практ прынялі ў цэлым. Але пры паартыкулярным абмеркаванні даводзілася змагацца ня тое што за кожную фармулёўку – за кожнае слова ў нашых фармулёўках.

Словы пра «пераемнасць дзяржаўнай ідэі БССР ад Беларускай Народнай Рэспублікі і неабходнасць рэспубліканскай парламенцкай формы праўлення» – выкідаюцца.

Слова пра назву «Беларуская Рэспубліка, альбо Беларусь» – выкідаюцца, застаецца БССР.

Словы пра тое, што «усе віды маёмасці зьяўляюцца ўласнасцю грамадзян БССР» (а не Масквы) – выкідаюцца.

Словы пра стварэнне ўласнай грашовай сыстэмы – выкідаюцца. Але пагаджаюцца ўтварыць Нацыянальны банк. Праходзіць і наша прапанова аб праве Беларусі на сваю долю ў «саюзным» алмазным і валютным фондах і залатым запасе.

Мая прапанова аб дэманалізацыі СМІ належнай колькасці галасоў не набірае.

Затое прымаецца прапанова Пазыняка, што «сваю свабоду і сувэрэнітэт Беларуска-Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка ў першую чаргу выкарыстоўвае на выратаванне беларускага народу ад вынікаў Чарнобыльскай катастрофы».

Не праходзіць фармулёўка пра тое, што «Беларуская ССР мае права на ўласныя ўзброеныя Сілы, унутраныя войскі, органы дзяржаўнай і грамадскай бяспекі, падначаленыя Вярхоўнаму Савету» – першым супраць выступае дэпутат Віктар Ганчар. Яго падтрымлівае намесьнік Старшыні КДБ Генадзь Лавіцкі.

Даволі хутка дэпутацкая большасць разумее, што працэс, дзякуючы націску дэпутатаў БНФ, ідзе «не туды», куды ім хацелася б. У нейкі момант старшыня камісіі ВС Леанід Козік заяўляе, што «если мы примем эту Декларацию, то она направлена на сто процентов на выход из Союза». Што, канешне, было праўдай.

І вось – апошні артыкул. Большасць дэпутатаў застаецца непакіснай у сваім жаданні прадэклараваць падпісанне «Саюзнай дамовы». Слова бярэ дэпутат БНФ Уладзімер Заблоцкі, які ў складзе беларускай дэлегацыі па падрыхтоўцы гэтай самай «саюзнай дамовы» наведваў Маскву.

Па праекце гэтай «саюзнай дамовы» Масква пакідала сабе ў Беларусі права на: міжнародную палітыку, войска, дзяржбяспеку, памежныя войскі, мытню, юрыдычныя інстытуцыі, ваенную прамысловасць, энэргетычную сыстэму, перапрацоўку нафтапрадуктаў, газавыя і нафтавыя трубаправоды, крэдытна-фінансавую і банкаўскую сыстэмы, чыгуначны транспарт, паветраны транспарт, тэлебачанне, радыё, фундаментальную навуку... Словам, нам заставаўся хіба Чарнобыль.

Але і гэта не ўспрымалася аргументам для парламанцкай большасці. Не жадалі дэпутаты і надаць Дэкларацыі статус канстытуцыйнай сілы. Для нас гэта было прынцыпова важным, бо такі статус ставіў Канстытуцыю і законы Беларусі вышэй за Канстытуцыю і законы СССР, і гэта якраз і азначала юрыдычную Незалежнасць.

10. Сяргей Навумчык. 90 –я гг.

Ніякія нашыя аргументы не ўспрымаліся.

Больш за тое: ўзнікла рэальная пагроза перагляду ўжо прынятых артыкулаў і выхалошчвання з Дэкларацыі ўсяго, што нам удалося правесці.

Выйсьці, каб перамагчы

І тады Пазыняк прапанаваў тактычны крок, які спачатку падаўся шмат каму з нас натуральнай авантурай. Пазыняк прапанаваў апэляваць не да розуму дэпутацкай большасці, а, скажам гэтак, да калектыўнага інстынкту, скарыстаўшы ўжо выпрацаваную звычку галасаваць насуперак БНФ.

«Паважаныя дэпутаты, – пачаў свой выступ Пазыняк на сесіі, – я не затрымаю доўга вашай увагі. Тое, што мы зараз пачулі звесткі, што нам рыхтуе «саюзна дагавор», і тое, што зараз сесія прагаласавала за гэты «саюзна дагавор», гэта тое самае, што сунуць галаву ў пяцлю. Гэта значыць, што далейшая размова аб сувэрэнітэце ня мае сэнсу. Гэта значыць, што наша праца два дні была без патрэбы. На вялікі жаль, народныя дэпутаты, відаць, мы ўсё ж такі не дараслі да сувэрэнітэту. Таму я, Пазыняк Зянон Станіслававіч, заяўляю, што я адмаўляюся далей удзельнічаць у гэтай сесіі ў выніку таго, што Вярхоўны Савет ня здольны прыняць Дэкларацыю аб сапраўдным сувэрэнітэце. Тых дэпутатаў, якія мяне падтрымліваюць, прашу зрабіць тое самае. Я пакідаю залю».

З Авальнай залі выйшла трыццаць дэпутатаў (аднак некалькі дэпутатаў БНФ, у тым ліку і аўтар гэтых радкоў, былі пакінутыя ў залі).

Заява Пазыняка і выхад з залі выклікалі ў прысутных шокавы эфэкт сваёй нечаканасцю. Але значна больш моцнымі было жаданьне зрабіць насуперак – як перад гэтым на сесіі заўважыў Ігар Гермянчук, некаторыя галасуюць «супраць» толькі таму, што Пазыняк галасуе «за».

Перад выхадам з залі мы абмяркоўвалі гэты крок, нам ён падаваўся вельмі рызыкаўным. Найбольш рызыкаваў, канешне, Пазыняк: калі б у выніку Дэкларацыя не была б прынятая (скажам, не хапіла галасоў) – на ягоным палітычным аўтарытэце, ды і на аўтарытэце ўсяго Народнага Фронту можна было б ставіць крыж.

Але адбылося так, як разлічваў Пазыняк: дэпутаты заявілі, што поўныя рашучасці прыняць Дэкларацыю і пачалі актыўна галасаваць. Ня ведаю, чаго тут у Пазыняка было болей: дакладнага палітычнага разліку, адчування псыхалёгіі ці проста інтуіцыі.

Раз-пораз чуоцца сьвярджэнні: «Апазыцыя БНФ не брала ўдзел у галасаванні па Дэкларацыі аб дзяржаўным сувэрэнітэце», – і на гэтым ставіцца кропка, маўляў, дэпутаты БНФ ня маюць да яе дачынення. Праўдай жа застаецца тое, што дэпутаты БНФ напісалі праект гэтай Дэкларацыі. Мы галасавалі па кожным яе артыкуле, і толькі ў заключныя дні, 26-27 ліпеня, выступілі на сесіі больш за сто разоў! Нарэшце, некалькі дэпутатаў БНФ былі ў залі пры канчатковым галасаванні.

Да слова, нам з дэпутатам Шацакам удалося правесці фармулёўку, што Беларусь «мае права на ўласныя ўзброеныя сілы, ўнутраныя войскі, органы дзяржаўнай бясьпекі, падкантрольныя Вярхоўнаму Савету», прычым за гэта прагаласавала 230 дэпутатаў!

І хаця абвясчэнне Беларусі бяз'ядзернай зонай не прайшло – 229 чалавек прагаласавалі за тое, што Беларусь «ставіць на мэце зрабіць сваю тэрыторыю бяз'ядзернай зонай, а рэспубліку – нейтральнай дзяржавай». Для мяне асабіста гэта было справай гонару, бо за два гады да гэтага нам у Віцебску ўдалося перашкодзіць плянам будаўніцтва АЭС.

Прыняла парламэнцкая большасць і фармулёўку пра «поўны сувэрэнітэт», якую прапанаваў Анатоль Вярцінскі, рэдактар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», бадай што самай прагрэсіўнай на той час газэты.

У выніку за Дэкларацыю аб дзяржаўным сувэрэнітэце БССР прагаласавалі 229 дэпутатаў – значна больш, чым патрабавалася для яе прыняцця.

У ЗША – вывучаюць, у Беларусі – замоўчваюць

І ўсё ж гэта яшчэ не была тая Незалежнасць, пра якую марылася – толькі праз год, 25 жніўня, на скліканай па патрабаванню Апазыцыі БНФ надзвычайнай сесіі Вярхоўнага Савета Дэкларацыі будзе нададзены

статус канстытуцыйнай сілы, і Беларусь стане незалежнай «дэ-юрэ». За гэты год паміж 27 ліпеня 90-га і 25 жніўня 91-га Апазыцыя падрыхтавала некалькі дзесяткаў законапраектаў, якія потым ляглі ў падмурак беларускай дзяржаўнасці. Гэтых месяцаў шмат каму хапіла дзеля асэнсавання бесперспектыўнасці існавання імперыі, і таму ў жніўні 91-ага, каб падтрымаць нас, на плошчу перад Домам ураду выйшлі некалькі дзесяткаў тысяч чалавек.

Вось чаму не вытрымлівае ніякай крытыкі тэорыя, што нібыта «Незалежнасць звалілася на беларусаў зьнянацку, як зь неба». Тыя, хто гэтак кажа, забываецца (а хутчэй, па-просту ня хоча ведаць) ні пра Тадэвуша Рэйтана, які ў 1772-ім годзе лёг перад дэпутатамі Сойму, каб перашкодзіць пераходу Усходніх беларускіх земляў у панаваньне расейскага цара. Ні пра папличнікаў Тадэвуша Касцюшкі – ўдзельнікаў антыцарскага паўстання 1784-га. Ні пра паўстаньне 1863-га году Кастуся Каліноўскага. Ні пра Слуцкі збройны чын, чые ваяры пацьвердзілі на сваёй тэрыторыі вяршэнства БНР і некалькі месяцаў адбівалі атакі бальшавікоў. Ні пра актывістаў Саюзу беларускіх патрыётаў на Пастаўшчыне і Глыбоччыне, якія ў канцы 1940-ых гадоў выступілі супраць русыфікацыі, трымалі ў сябе Бел-Чырвона-Белыя сьцягі і за гэта правялі шмат гадоў у мардоўскіх канцлягерах.

Тое, што ўдалося зрабіць актывістам БНФ (я маю на ўвазе ня толькі дэпутатаў, але тысячы прыхільнікаў Народнага Фронту ў Менску і ў рэгіёнах) у 1990-1991 гадах – гэта заканамерны вынік змаганьня пакаленьняў беларусаў за Незалежнасць. У Злучаных Штатах за двецьце гадоў пра іхнюю Дэкларацыю аб незалежнасці напісана безліч кніг (ва ўсялякім разе, каталёг Бібліятэкі Кангрэсу ЗША налічвае тысячы і тысячы выданьняў). У сёньняшняй Беларусі пра нашу Дэкларацыю імкнуцца ня ўзгадваць.

Прывяду, аднак, словы Васіля Быкава: «Што ж датычыцца апазыцыі ў Вярхоўным Савеце, то я думаю, што ў тых умовах, у той час менавіта апазыцыя Беларускага Народнага Фронту зрабіла гераічны ўчынак з таго, што дамаглася менавіта гэтай сувэрэннасці. Гэта яе заслуга. І чым далей, незалежна ад таго, чым гэта скончыцца, незалежна ад лёсу Беларусі навогул, у гістарычным вымярэнні гэта будзе вельмі значна, гэта будзе ацэнена праз вякі».

Сяргей НАВУМЧЫК

http://naviny.by/rubrics/politic/2009/07/27/ic_articles_112_163747/

ГАНС ВІК – ПАДВОЙНАЕ ДНО

Пасьля зьяўленьня на Беларусі (канец 1997 г.) кіраўнік Менскай місіі АБСЭ Ганс-Георг Вік пачаў фармаваць „аб'яднаную апазыцыю”. Ён пачаў зьбіраць прадстаўнікоў апазыцыйных партыяў (і вельмі сумніўна апазыцыйных, кшталту Абрамавай і Гайдукевіча) у ІВВ (нямецкім цэнтры). Паседжаньні праходзілі пад лэзунгам „падрыхтоўка перамоўнага працэсу з рэжымам”. Была створана „экспэртная група”. Падчас паседжаньняў абмяркоўвалася „платформа”, зь якой „аб'яднаная апазыцыя” выйдзе на перамовы з рэжымам. Ужо тады адчувалася нейкая недагаворанасць падчас гэтых абмеркаваньняў. Увесь час было адчуваньне, што **Лябедзька, Калякін, Вячорка, Статкевіч, Гайдукевіч** без шматлікіх словаў, адной рэплікай перакінуўшыся, разумелі адзін аднаго, а часам, пачаўшы гаварыць, раптам спыняліся, як бы баючыся сказаць лішняе.

Прычына такіх паводзінаў стала зразумелай пасьля выступу (у сярэдзіне сакавіка 2000-га года) па Беларускам тэлебачанні „палатніка” Жушмы. Ён проста расказаў, што ўжо год „апазыцыя” вядзе таемныя перамовы з прадстаўнікамі рэжыму ў півярні „Ракаўскі бровар” пры пасярэдніцтве Віка. „Напрыклад, – сказаў Жушма, – учора былі Лябедзька, Статкевіч, прадстаўнікі БНФ ды іншыя”.

На наступны дзень перад паседжаньнем „аб'яднанай апазыцыі” у прысутнасці чалавек, здаецца, васьмі я запытаўся ў спадара Віка: „Ска-

жыце, калі ласка, хто з сяброў БНФ быў заўчора на згаданым Жушмам паседжанні?”

– Я ня памятаю, – коротка адказаў Вік.

Тут адчыняюцца дзьверы – уваходзіць Лябедзька. „Анатоль, – пытаюся я, – хто ад БНФ быў заўчора разам з табой у „Ракаўскім бровары”?”

– Вячорка і Хадыка, – проста адказаў ён.

Адразу ж пасля слоў Лябедзькі ўваходзіць Вячорка.

– Вінцук, – кажу, – дык раскажы, аб чым ты заўчора дамаўляўся з лукашыстамі ў „Ракаўскім бровары”?”

І тут зусім нечаканая для мяне рэакцыя Вячоркі. З абурэннем, часта дыхаючы, на павышаных тонах ён выгукнуў: „Гэта ўсё хлусня, я там ніколі ня быў!”

І сьледам – спакойныя словы, здаецца, Аляксея Караля: Вінцук, маўляў, цішэй. Лябедзька ўсё раскажаў. Вінцук замаўкае, сядзе на сваё месца. Пачынаецца паседжаньне. Сядзеў ён за сталом насупраць мяне. Я ня вытрымаў і зь лёгкім сарказмам пытаюся, кшталту, ці добрае піва падавалі ў „Бровары”?” І тут жа ў адказ даволі гучна чую: „Калі ты дзе-небудзь яшчэ пра гэта скажаш, мы знойдем спосаб з табой разабрацца”. (Як кажучь, здзіўленьню майму не было канца – такое пачуць ад акуртнага Вінцука)*

Прынамсі, як я потым даведаўся, Хадыка прысутнічаў на таемных перамовах у якасьці „экспэрта”. Сутнасць жа ўсяго, што тады адбывалася, пазней (у 2004-м) раскрыў спадар Вік у сваім інтэрв’ю ў „Белорусской газете”, маўляў, усе гэтыя „перамовы” ўзгадніліся ў беларускім КГБ, а грошы выдзеліў Эўразьвяз.

Юры БЕЛЕНЬКІ

Красавік 2009 г.

ПРЭЗЭНТАЦЫЯ НОВАЙ КНІГІ ЗЯНОНА ПАЗЬНЯКА „НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ КАШТОЎНАСЬЦІ”

28 чэрвеня 2009 г. у грамадзкай залі царквы святога Кірылы Тураўскага ў Брукліне адбылася прэзэнтацыя кнігі Зянона Пазьняка „Нацыянальныя каштоўнасьці”, прысьвечаная ролі і значэньню нацыянальнай культуры.

Перад прысутнымі выступіў аўтар. Ён адзначыў, што беларусам вельмі важна зрабіць тое, што не было зроблена на працягу XX-га стагоддзя – **стварыць тэорыю нацыянальнага Адраджэньня**. З гэтай мэтай у Беларусі Кансэрватыўна-Хрысьціянская Партыя – БНФ арганізавала спецыяльныя сэмінары – „Ідэалы БНР і беларускае Адраджэньне”, – якія праводзіцца кожны год. Даклады і рэфэраты на канфэрэнцыю рыхтуюцца па канцэптуальных пытаннях разьвіцьця Беларусі і яе нацыянальнага жыцьця.

Кніга „Нацыянальныя каштоўнасьці” (як і некаторыя ранейшыя, прыкладам, „Развагі”) падпарадкавана гэтай мэце. „Мы павінны сістэмна думаць пра нашу культуру, дзяржаву, будучыню, народ. Тэорыя якраз дае такое сістэмнае думаньне”, – сказаў спадар Пазьняк. І галоўнае, што запатрабаванасьць такой працы у беларускім грамадзтве ёсьць, асабліва сярод моладзі.

* У час святкаваньня Дня Незалежнасьці і 82-й гадавіны Сакавіка, праз два тыдні пасля камічнай пагрозы Вінцука, адбылася вядомая спроба забойства Юры Беленькага. Тады рэжым арганізаваў вайсковае пабіцьцё людзей у цэнтры Менска. Схапілі і кінулі ў каталажкі больш пяцісот чалавек, з іх трыста сяброў КХП – БНФ. На плошчы Якуба Коласа да Юрыя Беленькага падышла зграя ў камуфляжнай форме і ў чорных масках (пад выглядкам „спэцназу” а мо і „спэцназ”). Яны накінуліся на яго і пачалі зьбіваць. Калі Юры ўжо страціў прытомнасьць, яны дабівалі яго, цяляючы ботамі па галаве. У апошні момант яго ўратавалі сябры партыі, адганяўшы зграю. Юры патрапіў у шпіталь і больш года лячыўся ад наступстваў сьмяротнага пабіцьця. Усё менскае (вікаўскае) АБСЭ, што фальшыва гаварыла пра правы чалавека, цяпер ціхенька маўчала. Калі Гансу Віку журналісты радыё Свабода задалі пытаньне, чаму яго АБСЭ не рэагуе на спробу забайства кіраўніка апазыцыйнай партыі, Вік пачаў лепяць па-руску нешта няўцямае (беларушчыню ён падкрэсьлена „verachtet” – „прэзирал”), казаў пра тое, што, „эўрапейцы” „относятся ко всем совершенно одинаково” (?) (У мяне ўвогуле склалася ўражаньне, што Вік працаваў на некалькі разьведкаў адначасна.) Следзтва, вядома ж, нічога не магло даведацца, бо спэцназаўцы, маўляў, былі ў масках. – (З. П.)

П. У грамадзкай залі сабора сьв. Кірылы Тураўскага ў Нью-Ёрку. За сталом Зянон Пазьняк. Выступае Сяргей Навумчык.

„У кнізе адлюстраваныя, у асноўным, каштоўнасьці асноватворныя: гэта мова, чалавек, народ, тэрыторыя, культура народа, сыяг, гэрб і г.д. Усё гэта разгледжана ў сутнасным значэньні (значыць, што такое ёсьць сама зьява, чаму яна гэтакая, а не іншая, чаму бяз яе нельга абысьціся). Першае, што ліквідаваў антыбеларускі рэжым на Беларусі – гэта наш гэрб і сыяг. Трэба глумачыць, чаму яны гэта рабілі і што гэта для нас значыць, чаму ў гісторыі за сыяг людзі ішлі на сьмерць. Ў цяперашняй акупацыйнай школе і ўнівэрсітэце моладзі пра гэта ўжо ніхто ня скажа”, – падкрэсьліў аўтар.

Кніга адмыслова вышла невялічкім „кішэнным” фарматам, каб можна было лягчэй ёй карыстацца, чытаць і перадаваць у любых варунках, ведаючы сытуацыю, якая ёсьць на Беларусі.

Больш падрабязна Зянон Пазьняк спыніўся на важнейшым аспэктэ тэмы – аспэктэ культуры. Некалькі артыкулаў ён прысьвяціў мове, бо гэта, на думку аўтара, самае галоўнае, што робіць нас нацыяй, народам і дзяржавай, а для беларусаў – гэта каштоўнасьць нумар адзін. „Бяз мовы мы ня будзем мець ні дзяржавы, ні незалежнасьці, ні эканомікі, – падсумаваў сп. Пазьняк. – ...За апошнія часы сьвет вельмі перамяніўся. Працэс глябалізацыі – аб’ектыўны, ён ідзе незалежна ад нас, – працягваў аўтар. – Каб застацца самымі сабой, каб захаваць сваю ідэнтычнасьць, нацыянальную культуру, каб мацаваць сваю дзяржаву і стымуляваць яе разьвіцьцё, – патрэбна ўсьведамленьне нацыянальнай культуры. Культура зараз, фактычна, трымае ўсе народы. Культура, традыцыі цэментуюць і даюць магчымасьць нам ня зьнікнуць, не растварыцца ў сьвеце. На сёньняшні дзень культура робіцца адной з галоўных прыкметаў суверэнітэту. (Раней гэта былі межы. Яны вызначалі ўсё. Цяпер межы свабодныя, чалавек можа езьдзіць па ўсім сьвеце. Культура актыўна вызначае суверэнітэт грамадзтва і асобы.)

Культура яднае кожны народ. Сучасны рэжым на Беларусі хоць і не такі жорсткі, як, скажам, сталінскі, але ён антынацыянальны, антыбеларускі, ён зьнішчае нашу культуру, і абніжае яе ўзровень.

Гэты разбуральны, прымусовы рэгрэс культуры для нас вельмі небяспечны, ён раскансалідоўвае нацыю. Людзі атрымоўваюць адукацыю (у чужой мове) – і не разумеюць каштоўнасьці нацыянальнай культуры. Яны проста выпадаюць з культуры нацыі, зь яе гістарычнага кантэксту.”

У працэсе гаворкі аўтарам былі закранутыя шматлікія пытаньні гнэсэалогіі культуры: яе паходжаньне, шляхі разьвіцьця, які сэнс укладаецца ў шырокае паняцьце „культура” (усё, што створана чалавекам, яго рукамі і розумам) і ў вузейшы сэнс гэтага слова (як духоўная, творчая, мастацкая дзейнасьць чалавека), у чым адрозьненне паміж культурнымі цывілізацыямі і варварамі.

У сваіх выступах (Вітаўт Кіпель, Антон Шукелойць, Сяргей Капытка, Ларыса Пузач, Тацьцяна Красоўская) падзякавалі аўтару за шчырую працу на карысьць Бацькаўшчыне, высока ацанілі новае выданьне і выказалі пажаданьне творчых посьпехаў аўтару ў далейшым.

Свой выступ **Вітаўт Кіпель** пачаў з успаміна пра брашуру В. Ластоўскага „Што трэба ведаць кожнаму беларусу”, якая яго ўразіла ў юнацтве.

„Калі Зянон Пазьняк даў мне гэтую кніжку (“Нацыянальны каштоўнасці”), я зразумеў, што мы як нацыя сьгнулі значна далей, чым тады, калі пісалася кніга Ластоўскага... Хацелася, каб кожны прачытаў гэтую кніжку. Бо сапраўды, як у кнізе адзначана, у гэтым падручніку, у гэтай лекцыі, мова – гэта асноўнае, што нас трымае разам”, – падкрэсьліў выступаўца.

Спадар Кіпель прывёў просты прыклад з уласнага жыцця, як трэба даражыць і шанаваць сваю мову. Зараз ён мае 82 гады, а на Беларусі жыў усяго 7 гадоў. І праз усё жыццё не згубіў сваёй роднай мовы.

Спадар Кіпель падкрэсьліў таксама станючыя разважанні Зянона Пазьняка ў кнізе пра небяспеку падмены культуры на эрзац-культуру: „Паход на нас ніколі не спыняўся, ён ня спынецца, пакуль Расея не дасягне свайго. Але, з другога боку, мы мацнеем, дзякуючы таму, што выходзяць такія кнігі, як кніга З. Пазьняка „Нацыянальны каштоўнасці”.

Ларыса Пузач адзначыла: „Важна даць даніну ўдзячнасці спадару Пазьняку за яго змаганьне за Беларусь. Сваімі кнігамі, сваім творчым словам Зянон Пазьняк фармуе наш беларускі дух. Кніга „Нацыянальны каштоўнасці” мае вялікую вагу, у ёй аўтар напамінае нам, што трэба верыць у Хрыста і Беларускую ідэю”.

„У гэтым годзе, – сказаў **Антон Шукелойць**, – якраз выпадае шмат грамадзкіх юбілеяў і юбілеяў выдатных людзей. У шэрагу гэтых юбілеяў і наш паважаны Зянон Пазьняк.

Спадар Зянон мае вялікія абдоранасці, зацікаўленьні ў розных дзялянках грамадзкага, палітычнага, мастацкага жыцця. І ў кожнай з гэтых дзялянак ён актыўны і заўсёды – з вялікай карысцю для беларускага народа. Па сваёй асьветніцкай справе З. Пазьняк – доктар мастацтвазнаўства. І выглядала б, што ў гэтай галіне ён і мусіў бы працаваць. І здольнасці ў яго ў гэтым кірунку вялікія. Але ён працаваў у розных іншых сферах жыцця, напрыклад, гісторыі, археалёгіі...

Кніжачка „Нацыянальны каштоўнасці” – другая такога кшталту пасьля невялічкай брашуры Ластоўскага, у якой усё аб Беларусі, якую можна пакласці ў кішэнь, потым пераглядаць і чытаць усюды. Артыкулы, якія тут сабраныя, цікава прачытаць не адзін раз.

Сп. Пазьняк – чалавек шырокага зацікаўленьня. І ў кожнай з гэтых яго зацікаўленьняў ён стараецца нешта пакінуць, што б рэпрэзэнтавала беларускую справу. Кажная ягоная дзялянка зацікаўленьня вызначаецца кніжкай, якую ён выдае для нас усіх, для цэлага беларускага грамадства.

Жадаю доўгіх год, выдатнай працы на дабро беларускага народа з такім запалам і шырынёй поглядаў, як працаваў да гэтага часу.”

Такім чынам прэзэнтацыя новай кнігі перайшла ў віншаваньне з нагоды 65-годдзя Зянона Пазьняка. Пранікнёна чытала вершы Зянона **Таццяна Красоўская**, прысутныя цёплымi словамі і пажаданьнямі віншавалі спадару Пазьняка, сьпявалі „Шмат год”, гучала (у запісе) песьня-раманс Ігара Лучанка „Авэ-Марыя” на верш Зянона „Гучаньне анёльскага голасу”.

Асабліва крануў выступ 6-гадовай **Паўлінкі Падлескай** (унучкі вядомага, сьветлай памяці, ветэрана БНФ Генадзя Банкевіча), якая прачытала вершы беларускіх паэтаў і прасьпявала беларускія песьні.

Відаць было (адчувалася), што ўсім прасутным добра знаходзіцца разам, слухаць беларускія сьпевы і нацыянальную музыку. Прыязныя гаворкі, пачастункі, цёплыя словы яшчэ доўга не адпуськалі, не давалі сябрам разыходзіцца. Разам – было хораша і ўтульна.

На заканчэньне, што адпавядала агульнаму настрою, быў прачытаны верш Зянона: „Свае”

У цёмную ноч
Перад Днём Задушным,
Калі ўжо маўчалі дрэвы і травы,
Трывожна было на душы.
Хтось пастукаў у шыбы:
– Хто там?
– Свае.
Як добра!

Марыля ЯКУШЭВІЧ

30 чэрвеня 2009 г.

ПРА ВЫБАРЫ І БАЙКОТ

(ліст да сябраў Фронту)

Паважаныя сябры, фронтаўцы. На апошніх паседжаньнях Сойму мы абмяркоўвалі пытаньне аб будучых выбарах прэзыдэнта Беларусі, якія павінны адбыцца ў 2011 годзе. Выснава да якой мы прышлі наступная.

12. Зянон Пазьняк на беларускім мітынгу ў Празе 7 траўня 2009 г. Зьлева ўладзіслаў Яньдзюк (адзін з арганізатараў мітынга і альтэрнатыўных пражскіх спатканьняў).

У выбарах, дзе пры падтрымцы рэжыму будзе незаконна балатавацца кандыдат Лукашэнка, удзельнічаць нельга. Гэта будучь ня выбары, а крымінальнае дзеянне па чарговым захопу ўлады. Людзі ня маюць ніякага ўплыву на вынікі галасаваньня. Немагчыма рэальна пракантраляваць падлік галасоў, дзейнічае адладжаная сістэма фальсіфікацыі галасаваньня цалкам надпарадкаваная адміністрацыі рэжыму. Чалавек бяспраўны перад уладай.

Захоп улады праз імітацыю выбараў характэрны для дыктатрскіх рэжымаў і забясьпечаны ўдзелам выбаршчыкаў у галасаваньні. Пры камуністычнай уладзе за савецкім часам стварэньне масавага ўдзелу ў галасаваньні было ўзвядзена ў ранг дзяржаўнай палітыкі. Негаласаваньне разглядалася як варожасьць да савецкага рэжыму (з усімі адсюль высновамі). Масавасьць галасаваньня давала магчымасьць лёгка паведамляць пра 99,99 адсоткаў прагаласаваных за кандыдатаў КПСС.

Перакуліць тую сістэму абдурваньня і прымусу мог толькі няўдзел у галасаваньні, пустыя выбарчыя ўчасткі. Але савецкае грамадства, запалоханае рэпрэсіямі, фактычна, знаходзілася ў палоне бальшавіцкай сілы, у лагеры, дзе рэальна ня мела ніякіх правоў, дзе не існавала магчымасьцяў для самаарганізацыі, і насельніцтва было няздольнае нават да такога пасіўнага супраціўленьня як няўдзел у галасаваньні. Бо кожны баяўся, што ягоны няўдзел выкліча рэпрэсіі.

Мы бачым як цяперашні антыбеларускі рэжым імкнецца вярнуць той савецкі страх у грамадства.

Байкот фальшывых выбараў – гэта сродак адкрытай выбарчай барацьбы з рэжымам. Удзел у падманых выбарах ёсьць садзеянне рэжыму, стварэньне яму ўмоваў для фальсіфікацыі і аб’яўленьня фальшывых вынікаў галасаваньня. Удзел ў такіх выбарах разам з узурпатарам, які ня мае права балатавацца, будзе абазначаць легітымізацыю ўмоваў, прызнаваньне яго незаконных дзеяньняў „дэ факта”, дзеяньняў, у якіх пры любых выніках галасы будучь палічаны толькі на карысьць узурпатара.

Зразумела, што і пасьля байкоту выбараў рэжым падасьць фальшывыя зьвесткі і паведамляць пра „перамогу” свайго кандыдата. Але ён тут ужо не схаваецца за плечы выбаршчыкаў і за тайнае галасаваньне, рэальнасць стане кожнаму відаць і будзе наглядна пацьверджана. Ашуканства зробіцца відочным і навочна даказуемым. Усё гэта створыць новую сытуацыю ў грамадстве і новыя дачыненні, якія будучь спрыяць ліквідацыі антыбеларускага рэжыму.

Трэба разумець, што байкот не абавязкова выкліча імгненныя і кардынальныя перамены, але дакладна, што ён стане крокам да гэтых падзяў. Гэты крок трэба рабіць.

Цяпер пра тактыку нашай народнай партыі Фронту. Тактычна мы павінны зараз выступіць з патрабаваньнем зьмены існуючага выбарчага

заканадаўства. Павінна быць скасавана папярэдняе галасаваньне, гарантываны ўдзел апазыцыйных рэжыму палітычных партыяў і арганізацыяў ва ўсіх выбарчых камісіях, гарантываная свабода перадвыбарчай агітацыі на ўсіх узроўнях (сходы, мітынгі, пікеты, распаўсюд друкаванай прадукцыі, выступы ў агульнакраёвым і мясцовым радыё, тэлебачанні, друку), гарантывана прысутнасць назіральнікаў за галасаваньнем на выбарчых участках і за падлікам галасоў з правам патрабаваць відочнага ўсім падліку галасоў і пераліку галасоў пры сумніўных сытуацыях.

Як і ў 2005 годзе нам неабходна зьвярнуцца да Лукашэнкі з патрабаваньнем выконваць закон і ня ўдзельнічаць у выбарчай кампаніі 2011 года ў якасьці кандыдата.

Тэарэтычна мы павінны прадугледзець (мець на ўвазе) свайго кандыдата (кандыдатуры ёсьць) на выпадак непрадбачаных падзеяў і агітаваць за байкот у выпадку непрыняцця нашых законных патрабаваньняў. Такая схема нашых дзеяньняў на бліжэйшы час. Распаўсюджаньне інфармацыі пра сутнасць і неабходнасьць байкоту трэба пачынаць цяпер.

У нашай перадвыбарчай народнай палітыцы галоўная арыентацыя на людзей, якія валодаюць выбарчым правам, працоўным сацыяльным статусам і становішчам у грамадстве, бо менавіта гэтая сьпелая, працоўная і актыўная частка народу вызначае грамадзкі настрой. На іх некалі ў 90-х абаяраўся Народны Фронт.

У час байкоту мы можам (пры неабходнасьці) каардынаваць дзеяньні зь іншымі арганізацыямі і асобамі, якія падтрымліваюць нашыя ўмовы і патрабаваньні.

Некаторыя арганізацыі і асобы, аднак, ужо пасьпяшаліся аб'явіць пра вылучэньне сваіх кандыдатаў на выбары і пра спадзяваньні на падтрымку з майго боку. Такія дзеяньні супярэчаць пазыцыі нашай народнай партыі і падтрымлівацца ня будуць.

Рыхтуймася да байкоту. Не павінна цемра і ашуканства існаваць бясконца. Ня могуць людзі вечна баяцца. Бярэма за працу і будзе вынік.

Жыве Беларусь!

Зянон Пазыняк

23 верасьня 2009 г.

ДОЎГАЕ ІСНАВАНЬНЕ АРДЫ

17 траўня 2009 г. Славацкая газета „Novy Cas” апублікавала вялікі артыкул, прысьвечаны князю Дзьмітрыю Данскому. Аўтар не забыўся паведаміць пра юрыдычную крыніцу ўлады маскоўскіх князёў. А менавіта пра ярлык ад ардынскага хана, атрыманы на пачатку 14-га стагоддзя дзедам Дзьмітрыя Данскога. Успомніў нават пра літоўскага князя Альгерда, які ваяваў Маскву. Пра тое, як „сьвяты князь” Дзьмітры ўцёк з Масквы і пакінуў горад на зьнішчэньне татарамі ў 1382 г.

Наш камэнтар: Для нас вельмі важна памятаць таксама тое, што адбылася на працягу стагоддзяў пасля згаданага мангольскага ярлыка. Нават класічныя расейскія гісторыкі прызнаюць, што Масковія працягнула дэспатычную імперскую палітыку Арды. Трэба зірнуць на карту Эўразіі, каб зразумець, у якім накірунку яна здзяйсняла гэтую палітыку. Драпежная

Нумар аддрукаваны пры падтрымцы беларускай фундацыі імя Рамуальда Траўгута.

Масковія зрабіла каласальных рывоч на Усход, дасягнула кітайскіх мораў і захапіла нават амэрыканскую Аляску. На працягу амаль 500 гадоў Масква рвалася з сваім ярлыком і на Запад, пагражаючы зьнішчэньнем усёй эўрапейскай цывілізацыі. Менавіта беларускі народ і беларуская армія стрымалі гэты дзікі патоп. Пра гэта ўсе неяк забыліся пад заклінаньнем зьнешне саліднай, але цалкам міталагічнай расейскай гістарычнай навукі. А памятаць трэба. І памятаць перш за ўсё самым беларусам, якім тая ж Масква навязьліва лепіць жупел „рахманых ды слабенькіх”.

Валеры Буйвал

МАСКОЎСКІ ЦЫРК

Камуністы Расеі накіравалі „Пасхальное поздравление” Рускай праваслаўнай царкве. Заглавак гэтага пасланьня такі:

„И да воспрянет Русь! Пасхальное поздравление Председателя ЦК КПРФ, руководителя фракции Компартии в Государственной Думе Г.А.Зюганова 2009-04-19 06:40 / Пресс-служба ЦК КПРФ”

Пасланьне пачынаецца гэтак:

„Для всех нас, русских людей, поколения которых прожили жизнь под великой сенью православной цивилизации, светлый день Пасхи

Христовой был, есть и на века останется праздником надежды и радости, торжества веры в то, что правда, добро и справедливость с неизбежностью восторжествуют...”

Сярэдзіна пасланьня надзвычай цікавая, але ня будзем далей цытаваць і стамляць чытача чарговай камуністычнай паранойяй. Заканчваецца зварот да „опіуму для народа” наступнай сэнтэнцыяй:

„...Справедливость и равенство, правда и человечность – вот те великие ценности и цели, что исконно лежат в основе и веры Христовой, и коммунистического идеала. Во имя них и должны мы объединить все наши силы в борьбе с несправедливостью, злом и тьмой, застилающими мир. И да возродится и воспрянет Русь!

С праздником, дорогие друзья!”

Як кажуць, не камэнтуем. Але комікі, я вам скажу! Але цыркачы! Скамарохі, майстэрзінгеры! Умом Расею не паняць. Хоць ба ўжо закусвалі як сьлед.

Адам Мікіша

З Б М Е С Т

1.	З. Пазыняк. Дзень Незалежнасьці	1
2.	С. Навумчык. Дзень Незалежнасьці. Перамога тых, хто быў з ідэяй	3
3.	С. Навумчык. Мара пакаленьняў і вынік змаганьня	6
4.	М. К-скі. Незалежная дзяржава – найвялікшая каштоўнасьць нацыі	7
5.	З. Пазыняк. Палітычны Чарнобыль	8
6.	З. Пазыняк. Перамены трэба рыхтаваць	9
7.	Зварот да Эўразьвязу і эўрапейскіх палітыкаў	10
8.	Аб Усходнім Партнёрстве	11
9.	З. Пазыняк. Партнёрства і інтарэсы	12
10.	С. Навумчык. Парушэньні ў часе рэфэрэндуму – 1995	13
11.	Ігуменскі шлях	14
12.	С. Навумчык. Барацьба за незалежнасьць	14
13.	Ю. Беленькі. Ганс Вік – падвойнае дно	17
14.	Марыя Якушэвіч. Прэзэнтацыя новай кнігі	18
15.	З. Пазыняк. Пра выбары і байкот	19
16.	В. Буйвал. Доўгае існаваньне Арды	20
17.	Адам Мікіша. Маскоўскі цырк	20

Беларускія Ведамасьці

Беларускае выданьне

У супрацоўніцтве зь Беларускім Выдавецкім Таварыствам ў Амэрыцы

Рэдакцыя: Зянон Пазыняк, Галіна Палачаніна

Адрас рэдакцыі: 02-017 Warszawa, Al. Jerozolimskie 125/127

тэл./факс: (+48 22) 628 76 73